

DIAPRAXIS

Interkulturell och – religiös samvaro/dialog
som metod i socialt arbete

En metodhandbok

Johan Gärde
Juni 2013

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

**STOCKHOLMS
STADSMISSION**

Innehåll

Bakgrund.....	5
Metodhandbokens struktur.....	5
Diap Praxis, en metod för interreligiös och interkulturell dialog i det sociala arbetet.....	6
Målgrupper för denna metodhandbok.....	6
Varför en metodhandbok? (Syftet).....	6
Pedagogik.....	7
Nyckelord och begrepp.....	7
DEL 1: Socialt arbete och religion.....	10
Socialt arbete, har det med religion att göra?.....	10
Religion, vad har det med socialt arbete att göra?.....	10
Det sociala rummet.....	12
DEL 2 Metoder för interreligiös och interkulturell samverkan.....	17
Religionens plats i det sociala arbetet.....	17
Struktur.....	18
Ritualer, värdeförmedlare och sociala markörer.....	19
Processer, möten och interaktion.....	20
Klienter, brukare, gemenskaper.....	20
Diap Praxis metodinnehåll.....	22
A. En Gyllene Regel (vision).....	22
B. Tio Sociala Budord (Principer för Diap Praxis).....	25
C. Det strategiska innehållet.....	26
D. Diap Praxis metod, indikatorer och kvalitetssäkring.....	29
Gruppverksamhet 1: Föräldragrupperna.....	32
Gruppverksamhet 2: Jag-stärkande grupp.....	36
Gruppverksamhet 3: Matlagingsgruppen.....	38
Gruppverksamhet 4: Svensk-undervisning.....	40
Litteratur och referenser.....	43
Bilagor Verktyg, arbetsblad och analysinstrument.....	44
Bilaga 1 Oktagonen, Organisationsbedömning och utvärdering.....	45
Bilaga 2 Dina styrkor och svagheter i relation till en konkurrensutsatt värld.....	50
Bilaga 3 Intressentanalys.....	51
Bilaga 4:.....	52
Arbetsblad 4: Att formulera en värdegrund i en idébaserad organisation.....	52
Bilaga 5: Strategiskt ramverk.....	55
Bilaga 6 Problem- och lösningsträd.....	56
Bilaga 9.....	59

Arbetsblad 9: <i>Samarbete mellan civilsamhällets organisationer</i>	59
Bilaga 10.....	60
Arbetsblad 10 Analys av produktion och genomförande av välfärd.....	60
Bilaga 11.....	61
Arbetsblad 11 Målgruppsanalys	61
Bilaga 12.....	62
Arbetsblad/övning 12 Inkludering och deltagande av berörda grupper	62
Bilaga 13 Värdegrund Guds Hus	64

Bild framsidan: Projektledare **Pernilla Landin** och **Wafaa Rahbi**, Diap Praxis i Fisksätra. Bilden togs under konferensen ”Religion och socialt arbete” som arrangerades i april 2012 inom ramen för Diap Praxis-projektet, finansierat av Integrationsfonden.

”Jag längtar efter varje torsdag då jag får öppna mitt hjärta och berätta om mitt innersta för er, om jag inte fick göra det skulle jag sprängas och min familj förgöras!”

En gruppdeltagare i Diapaxis´verksamhet, Fisksätra, Nacka kommun.

Bakgrund

Ovanstående citat kommer från en kvinna som deltagit i en gruppverksamhet organiserad inom ramen för ett projekt finansierat av EU:s Integrationsfond i Fisksätra, i Nacka kommun, *Diap Praxis*. Orden uttrycker en längtan och en möjlighet att få dela något ytterst väsentligt tillsammans med en grupp av människor som är beredda att ge tid, lyssna och stöd. Som en röd tråd genom hela verksamheten lyfts frågor som ofta har att göra med religion och kultur, kopplat till det närområde där de berörda människorna bor. Denna metodhandbok handlar i grunden om någonting mycket viktig och centralt i de flesta människors liv, religionens som en del av många människors samvaro och liv och då speciellt kopplingen till socialt arbete och förändringsarbete. Ytterst är detta en mycket viktig fråga, där både känslor, upplevelser, trauman och glädjeämnen står i centrum. Först några begränsningar om denna metodhandbok: detta är inte en teologisk handbok, dvs vi kommer inte att gå igenom olika dogmatiska och religiösa trossystem, eller hur exempelvis katolicismen hanterar kvinnopräster, hur Islam ser på en given fråga eller skillnader mellan shiiter och sunniter. Vårt fokus är det konkreta sociala arbetet och hur det utförs av aktörer som fått möjlighet att reflektera över sin egen roll, identitet och värdegrund, brukare som tar sin rättmätiga plats i samhället och myndigheter som står inför nya och förändrade krav. Vi vill lyfta fram exempel i första hand från Sverige, men även bli inspirerade av vad som pågår i vår omvärld. Centralt blir också metoder som utvecklats för detta ändamål, som Diap Praxis, en interreligiös och interkulturellt samverkans- och dialogmetod inom socialt arbete, som Stadsmissionen varit med att utveckla med huvudmän inom Svenska kyrkan, Katolska kyrkan, Muslimska trossamfund, och med stöd av Europeiska Integrationsfonden.

Metodhandbokens struktur

Denna metodhandbok kommer inledningsvis beskriva Diap Praxis, en interreligiös och interkulturellt samverkans- och dialogmetod inom socialt arbete.

Sedan följer i Del 1 en reflekterande del kring grundbegrepp som ”religion” och ”socialt arbete” med fokus på modeller, perspektiv och förklarande teorier.¹ Vi ställer frågor kring religionens plats på olika sociala arenor i Sverige, hur religiösa och existentiella frågor får en allt större plats utanför privatsfären och vilka konsekvenser religiös och kulturell mångfald får för myndigheter, socialtjänst och civilsamhällets organisationer. Här görs också några problemformuleringar med hänvisningar till olika teorier, metoder och modeller.

I del 2 fokuserar vi på Diap Praxis som metod och visar hur den kan inspirera och utveckla det sociala arbetet genom erfarenhetsbaserade, reflexiva och interreligiösa och interkulturella metoder.

¹ Jfr. Payne 2008, s.26-27.

Diap Praxis, en metod för interreligiös och interkulturell dialog i det sociala arbetet

Diap Praxis är en term som myntades av teolog Lissa Rasmussen, som beskriver det som

"A contextual approach to dialogue, where people meet to reveal and transform their shared reality."²

Det finns flera exempel på dialogprojekt som bygger på Diap Praxis, där det praktiska och vardagliga mötet, religion och kultur står i centrum:

"Diap Praxis is the practical cooperation between different groups. The cooperation is meant to tear down prejudices, fear and hostility between people. Diap Praxis takes place in the border zone between religion and culture."³

Diap Praxis är också en metod som används i ett projekt som bedrivs i Fisksätra, Nacka kommun av Stockholms Stadsmission i samarbete med Svenska kyrkan i Nacka, finansierat av Europeiska integrationsfonden under perioden 2010-12. Syftet med projektet:

"Förankra den kulturella och existentiella dialogen i det lokala samhället och i existerande frågeställningar och där skapa förutsättningar för en dialog som tar sin utgångspunkt i ett socialt förändringsarbete."⁴

Projektet består av fyra gruppaktiviteter som har följande innehåll:

- *skapar forum för möten och dialog,*
- *självstärkande arbete,*
- *nya arenor för integration och*
- *förståelse mellan olika kulturella och religiösa grupper.*⁵

Vi kommer senare att presentera Diap Praxis metod och syfte i del 2.

Målgrupper för denna metodhandbok

Denna metodhandbok vänder sig dels till yrkesverksamma socionomer, men även andra som arbetar med socialt arbete och/eller med social förändring i ett vidare perspektiv. En annan viktig grupp är ledare verksamma inom trossamfunden och organisationer inom idéburen sektor som arbetar med socialt arbete och social förändringsarbete i olika former.

Varför en metodhandbok? (Syftet)

Syftet med denna metodhandbok är att stimulera intresset för, dokumentera och sprida de erfarenheter och resultat från interreligiös och interkulturell samverkan/dialog inom socialt arbete. Systematisk datainsamling har skett från Diap Praxis, ett projekt som genomförts i Fisksätra, ett förortsområde i Nacka kommun. Denna modellskapande verksamhet har fått stor uppmärksamhet och inspirerat liknande verksamhet vid Råd- och Stödcentra, samt olika typer av familjegrupper och socialt arbete med flyktingar och invandrare. Projektet är också unikt med tanke på att det är ett samarbetsprojekt där Svenska kyrkan, Katolska kyrkan och Muslimska

² <http://answers.yahoo.com/question/index?qid=20070908163837AABNHtp>

³ <http://www.danmission.dk/Default.aspx?ID=2830>

⁴ Från syftet i ansökan till Europeiska integrationsfonden, s. 2.

⁵ A.a, s.3

föreningen i ett lokalsamhälle samverkar i både de religiösa och sociala delarna, genom teologisk dialog, reflektion och samverkan. Detta sammantaget gör att Diap Praxis erfarenhetsbaserade metoder inspirerar i tider av kris och oro, där både religion och metoder i socialt arbete är lika ifrågasatta som integration och det mångkulturella samhället.

Pedagogik

Denna metodhandbok bygger på en erfarenhetsbaserad och i många stycken en induktiv pedagogik. I verksamheten finns det inslag av brukarmedverkan och verksamheten är baserad på lärande utifrån PBL, dvs problembaserat lärande, där kultursensitivitet står i centrum för den interreligiösa dialogen och samverkan. En viktig ingrediens är viljan till lyhördhet, men också tid och resurser för att möta deltagare som tar plats och har behov av att ventiler sina bekymmer och oro genom semi-strukturerade aktiviteter. Pedagogiken bygger på en aktiv fältnärvaro i lokalsamhället och att de berörda trossamfundens samverkar och bygger upp en gemensam plattform för det sociala arbetet, för sina egna medlemmar, men också som ett bidrag till välfärd och integration för nyinkomna personer. Metoden inom Diap Praxis har utvecklats genom erfarenheterna från Rådgivning och stödcentrat ”Källan” som arbetat flera år i Fisksätra. Källans metod beskrivs som följande:⁶

- Samtal utifrån sociala, kulturella och ekonomiska behov
- Samtal utifrån existentiella frågor
- Samtal om religiösa frågeställningar
- Nätverksarbete kring individer i ombudsmannaskap
- Sociala aktiviteter för relationsbyggande
- Nätverkssamtal för familj/släkt
- Medling i familjetvister
- Miljöterapi

Utifrån arbetet i Källan växte tanken fram på att utveckla metoderna kring interreligiös och interkulturell dialog i det sociala arbetet. Detta gjordes inom ramen för visionen om ett gemensamt ”Guds hus” i Fisksätra för kristna och muslimer, där det sociala arbetet skulle stå i centrum. Senare presenteras Guds Hus-verksamhet med sin värdegrund som utgör en viktig plattform för det sociala arbetet.

Nyckelord och begrepp

- *Religion*: Hur ser ”vi” på ”religion”? Frågan är bara vem som frågar och i vilket sammanhang frågan ställs? Det kan vara en ytterst laddad fråga, som inte bara är akademisk och intellektuell, men som också omfattar vad som kan uppfattas som själva meningen med livet, om vad ”sanning” innebär och på den grund hela tillvaron vilar. För andra är det en privatsak som inte spelar någon större roll och vars betydelse minskar. Om man i NE försöker hitta en definition på ”religion” står det: ”ett begrepp utan heltäckande definition.” Försök att definiera begreppet religion möter problem då det rymmer så många olika fenomen: monoteism, polyteism, andetro eller, som buddhismen, en religion utan högsta gud. Symbolik, myter och riter hör till religionens kännetecken. Religionerna kan ses som olika svar på frågor om livets mening och mål och om moraliska krav och plikter mot medmänniskorna.

- *Tro*: Här definierat vi ”tro” som den del av religionen som omfattar hur individer och grupper i ett samhälle omfamnar sin religion och tolkar den. Trosdimensionen kallas också

⁶ Informationsskrift om ”Källan – råd och stödcenter i Fisksätra” (2008), s.9.

ideologidimensionen och omfattar en religions grundsatser och centrala trosföreställningar. Dessa kärnvärderingar, som ofta uppfattas som fundamentet, knyter ihop medlemmarna genom en kollektiv process där individen följer sina närmaste, sin familj, sin etniska grupp eller stam. Frågor som här är centrala är vilken typ av gudsföreställning en grupp eller individer omfattas av, vilken syn de har på Kristus, frälsning eller bibelns betydelse. Interna spänningar uppstår ofta eftersom tolkningen av doktrinära frågor ofta splittrar inom en och samma religiösa tradition. Detta kan på sikt leda till en delning och skapande av ett nytt samfund.⁷

- *Konfession*: I detta sammanhang kommer vi ibland att anknyta till ett konfessionellt förhållningssätt. Det kan handla om hur ett givet trossamfund försöker att implementera och genomföra sina trossatser i ett samhälle genom mission eller liknande verksamheter. Ibland används det sociala arbetet för det ändmålet.

- *Kultur*: De förvärvade kunskaper och insikter människor använder för att tolka erfarenheter och generera socialt beteende.⁸ Kultur är det ”kollektiva medvetandet”.⁹

- *Socialt arbete*: Socialt förändringsarbete innefattar här alla insatser som görs på individ-, grupp- och/eller strukturell nivå med syfte att lösa eller hantera ett socialt problem. Det kan innefatta individ- och familjeomsorg inom socialtjänsten (som i citatet ovan), öppenvård i offentlig, privat eller frivillig regi, förebyggande åtgärder, kriminalvård, tvångsvård, rehabilitering, behandling, omsorg, integrationsarbete med flyktingar, stöd till asylsökande och hälso/sjukvård. Det kan också handla om ”generella socialpolitiska reformer, socialförsäkringar och arbetslöshetskassor”, men även påverkansarbete (*advocacy*) och lobbying.¹⁰

- *Metod*: Planmässigt förhållningssätt för att uppnå visst resultat.¹¹ Metoder som används i denna handbok är i första hand tagna från det sociala arbetets praxis.

- *Dialog*: Genom ”(*dia*) ”kunskap” (logos) bygger på att använda tre dimensioner, i växelverkan: tanke, tal och förnuft. Enligt David Bohm behöver man inte vara två för att ”dansa dialogens tango”. Dialogen handlar inte om kommunikation mellan två parter. Du kan också föra en inre dialog ”genom kunskap”; grupper och nätverk kan dessutom föra dialog.

- *Samverkan*: Här betonar vi inte bara hur enskilda trossamfund bedriver olika former av socialt arbete, men vad som händer i processen och utfallet av samverkan. Detta är kärnfrågan i Diapraxis som därmed inte bara handlar om en trosdialog men också manifesteras i värderingar, attityder och beteende i interaktionen mellan de berörda aktörerna.

- *Familj*: ”Familjen är i de flesta kulturer basen för den samhällsliga organisationen. Den är grundad på en kombination av äktenskap och blodsförväntskap mellan familjemedlemmarna. Grundläggande vid bildandet av nya familjer är det generella förbudet mot incest: barnen i ett äktenskap tvingas söka sina partner ur andra familjer. Genom detta får äktenskap och familjebildning i många traditionella samhällen en funktion som förmedlare av allianser mellan obesläktade grupper. Familjer bör åtskiljas från hushåll, eftersom de senare grundas på en gemensam lokalitet, medan familjen är baserad på släktskap.”¹² En familj kan bestå av individer

⁷ Johan Gärde (1999), s.66.

⁸ Spradley & McCurdy 1980, s. 380.

⁹ Lange 1992, s.53.

¹⁰ Johan Gärde (2012), s. 46.

¹¹ NE.

¹² NE, <http://www.ne.se/familj/167184>

som lever tillsammans under mer eller mindre fasta former, ensamstående, sambo, särbo eller gifta. 75% av barn i Sverige lever med båda sina biologiska föräldrar.¹³

- *Familjearbete*: Det sociala arbetet som bedrivs med familjer som inte direkt är familjeterapeutiska (se nedan) och innefattar exempelvis familjebehandling, föräldrarutbildning, föräldrabehandling och fosterhem.¹⁴

- *Föräldrautbildning/föräldrabehandling* syftar till att hjälpa föräldrar att utveckla bättre föräldrabeenden så att barnen mår bättre.¹⁵ Perspektivet är snarast pedagogiskt och bygger ofta på social inlärningsteori, men också med inslag av KBT.

- *Behandling* begränsas i detta sammanhang till olika former av socialt arbete och psykoterapi som ger terapeutiska effekter för klienter och patienter utifrån en given teori, metod eller modell.

- *Familjeterapi*: Det finns idag ca 250 olika familjeterapeutiska inriktningar.¹⁶ Familjeterapi handlar i första hand om behandling som utförs av legitimerade psykoterapeuter i en psykoterapeutisk kontext.¹⁷

- *Terapi och terapeutiska effekter* omfattar också olika typer av behandling som terapi, men också här definierade i ett bredare perspektiv som psykologiska, pedagogiska och sociala insatser som inte nödvändigtvis bara bedrivs av legitimerade psykoterapeuter.¹⁸

Problembaserat lärande (PBL) ”är en samlingsbenämning på utformning av utbildningssituationer som fokuserar utveckling av de studerandes självständiga lärande. En central tanke i PBL är att låta lärandet utgå från kunskapsbehoven för att förstå och handskas med verkliga situationer. I detta avseende är PBL ett alternativ till traditionella ämnes- eller disciplinbaserade utbildningsprogram.”¹⁹

¹³ Hansson (2001), s.11-12.

¹⁴ Hansson (2001), s.13

¹⁵ Hansson (2001), s.44.

¹⁶ Hansson (2001), s.40.

¹⁷ Hansson (2001), s.12-13.

¹⁸ Jfr. Hanssons (2001) definitioner av begrepp, s.12-13.

¹⁹ NE, <http://www.ne.se/lang/problembaserat-l%C3%A4rande>

DEL 1: Socialt arbete och religion

Socialt arbete, har det med religion att göra?

Vilka kopplingar finns det mellan socialt arbete och religion? Varför ska man överhuvudtaget diskutera frågan om religion i samband med det sociala arbetet? Först måste göra vissa definitioner och avgränsningar av båda begreppen. Socialt arbete här är dels det professionella arbetet som exempelvis bedrivs av socialtjänsten på individ- grupp och strukturell nivå. Socialarbetare är också verksamma som exempelvis kuratorer inom hälsovård och skola. Förutom kommunen är även landstinget en stor och viktig arbetsgivare. Civilsamhällets organisationer anställer också socialarbetare för olika typer av insatser och sociala program. Inom trossamfundet finns det också diakonalt och socialt arbete sedan flera hundra år: *Caritas* och *Diakonia* är inte bara organisationer knutna till Romersk-katolska kyrkan respektive Protestantiska samfund, men också en värdegrund och plattform för sociala insatser på alla nivåer, både lokalt och internationellt.

Mycket av det arbetet som utförs vilar på en värdegrund som många gånger direkt eller indirekt är inspirerat av religion och tro. I ett rättsamhälle som det svenska är inte religionen en social markör och/eller förutsättning för att erhålla tjänster av Staten och andra myndigheter. Åtskillnaden mellan stat och religion är en grundbult i det svenska samhället och präglar även relationerna mellan trossamfundet och myndigheter, mellan medborgare och stat. Många människor i Sverige får dock hjälp, stöd och omfattas av sociala insatser där ett trossamfund eller en trosbaserad organisation är huvudman, trots att man själv kanske inte definierar sig som ”troende”. Det kan exempelvis handla om ens barn går i en förskola som drivs av Svenska kyrkan. Hemlösa och missbrukare vänder sig ofta till kyrkan när man upplever sin situation som hopplös. Många ensamma får stöd för att bryta isolering. Asylsökande och flyktingar får juridisk och social rådgivning och ekonomiskt bistånd. En handläggare inom socialtjänsten kanske själv är troende och måste då hantera sina religiösa värderingar i relation till sin arbetsgivare, kollegor och klienter. Eller så råder det motsatta där religiösa och existentiella frågor kan komma upp i frågor med klienter och brukare och handläggaren antingen inte har kunskap om detta eller själv är uttalad ateist eller sökare. Många svenskar har inte heller haft möjligheten att själva reflektera över religionens roll i det sociala rummet. För en del nyare trossamfund i Sverige är det också viktigt att få en förståelse för hur svenska myndigheter fungerar, vilken tradition och historia som finns när det gäller synen på välfärd och socialt arbete och vilka möjligheter man har att påverka, utveckla och ta del av de offentliga medel som står till förfogande. En hel del socialt arbete pågår i det tysta utan offentligt stöd och flera kartläggningar har nu exempelvis gjorts av hur muslimska församlingar och föreningar bedriver socialt arbete inspirerat av *Zakat* och de välgörenhetsprinciper som finns i Koranen.²⁰

Religion, vad har det med socialt arbete att göra?

Det sociala arbetet i Sverige och de flesta länder i världen föddes inom ramen för religiösa samfund och/eller individer som drevs av socialt engagemang inspirerade av religiös tro. Detta var också grunden till välfärdsstaten som senare organiserades utifrån ett rättsamhälle, där sociala rättigheter står i centrum. Många religiösa samfund i Sverige hade synen, med den framväxande

²⁰ Borell och Gerdner 2011: *Hidden Voluntary Social Work: A Nationally Representative Survey of Muslim Congregation in Sweden* in *British Journal of Social work*, (41)p.968-979.

välårsstaten, att det egna arbetet bara var ett komplement eller en verksamhet man bedrev pga bristerna i välårsstaten och att det yttersta syftet ändå var att staten borde bedriva och "ta över verksamheten" på sikt. För andra trosbaserade organisationer innebar den framväxande välårsstaten ett hot som gjorde att den egna verksamhetens framtid stod på spel. Flera diakonala organisationer var exempelvis tvungna att se över sin verksamhet och sina tankar kring välgörenhet i relation till det nya framväxande professionella sociala arbetet. Fortfarande dominerade tanken att det man gjorde var nödvändigt pga. brister i samhället och att man därmed fyllde ett behov, som egentligen var statens yttersta ansvar. Trosbaserade organisationer har emellertid fortsatt att utveckla metoder inom socialt arbete och inom vissa områden, som exempelvis missbruksvård och flyktingarbete, har man fram till idag varit en ledande aktör. En annan viktig fråga som förändrat Sverige i grunden är framväxandet av ett mångkulturellt samhälle med fler djupt troende invånare och andra kulturella och religiösa bakgrunder än svenskfödda. Detta ställer nya krav på mångfald, synen på välfärd och medborgares välbefinnande, speciellt i tider av oro och kris. Politiska beslut och visioner som infört en ökad valfrihet och en pluralism i genomförandet av centrala välfärdstjänster, skola och hälsovård, har också medfört en ny och förändrad roll för trosbaserade samfund i Sverige. Svenska kyrkan har också skilts från staten och går också igenom stora förändringar när det gäller organisation och synen på sitt uppdrag. Självklart förändras Sverige som nation när världen förändras. En ökad globalisering får också konsekvenser för synen på välfärd och mer specifikt det sociala arbetets organisation, finansiering och genomförande.

Islam är också en viktig faktor som i sin mångfald påverkar det nya Sverige. Islam som religion har mycket att bidra med i sin syn på människan, rättvisa och samhället. Idag finns många exempel på dialogprojekt och samverkan i Sverige där muslimer och islamiska organisationer har en framträdande roll. Det finns också exempel på när Islam som religion ifrågasätts utifrån ett modernt och rationellt tänkande, där man menar att islamisk kvinnoyn och jämställdhet kan ifrågasättas och inte har en plats i Sverige och Europa.

Faktaruta:

För mer information om hur muslimska församlingar och föreningar bedriver socialt arbete i Sverige, se Klas Borell, professor i sociologi vid Mittuniversitetet och Arne Gerdner, professor i socialt arbete vid Jönköpings universitet och deras studie "Svenska Muslimska församlingar". Denna studie är intressant eftersom det är en av de första systematiserade enkätstudierna av alla identifierade muslimska församlingar (147) på nationell nivå i Sverige, och med en förhållandevis hög svarsfrekvens (105).²¹ Borell och Gerdner visar på den heterogenitet som finns bland muslimska församlingar i Sverige, men där trenden ändå är viljan till samarbete och samverkan med det omgivande samhället. Församlingarna bedriver också socialt arbete både med de egna medlemmarna, men också ute i samhället genom "sociala insatser i lokalsamhället".

Litteratur:

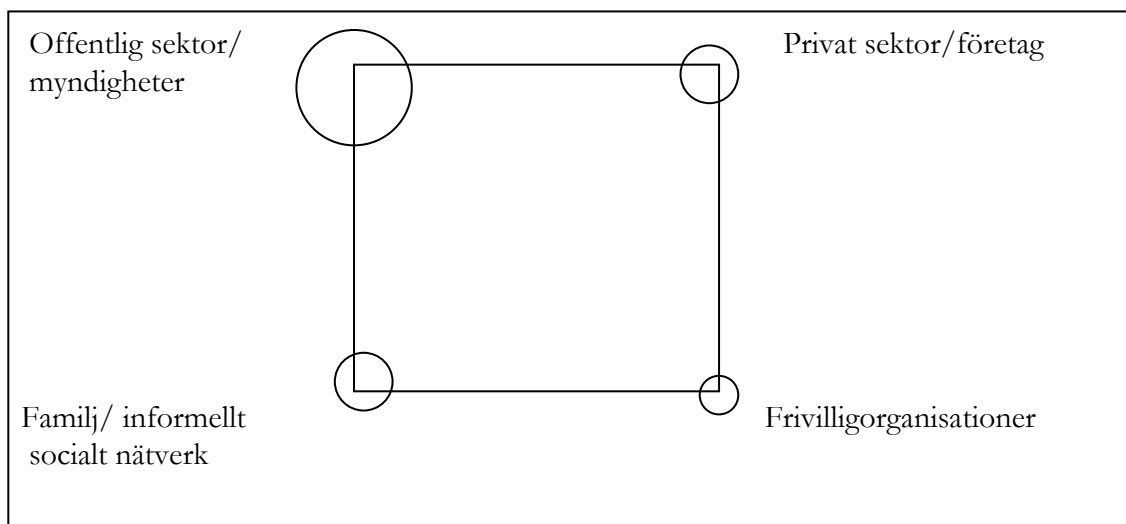
Svenska muslimska församlingar. En sammanfattning av ett forskningsprojekt, se länk nedan.

Motstånd och stöd: En studie av svenska muslimska församlingar: Sociologisk Forskning, årgång 47, nr 4, 2010.

²¹<http://www.miun.se/Global/Institutioner/SOA/Forskningsprojektet%20Svenska%20muslimska%20f%C3%B6rsamlingar%5B1%5D.pdf>

Det sociala rummet

Här definierar vi det sociala rummet som mer än den offentliga sektorn och civilsamhället med alla sina organisationer. Vi inkluderar hela rättsområdet, media (där debatt och yttrandefriheten står i centrum) men även de informella delarna, som familj, släkt, grannar och sociala nätverk av olika slag. Det sociala rummet är det som skapar meningsfullhet i ett samhälle för dess medborgare, genom tillit och det kitt i form av värderingar som binder samman grupper i en nation. Produktionen av välfärd står här i centrum. Europa har en lång tradition av nationalstater där de historiska idealen ofta var formulerat i etniska och homogena termer där ett folk definierades i relation till språk eller religion. Att som nu betona mångfald och heterogena delar som ett mervärde är ett förhållandevis nytt fenomen i Sverige, där det ofta råder oklarheter eller konfrontation i synen på exempelvis relationen mellan yttrande- och religionsfrihet. Detta är inte bara en filosofisk fråga, men också en i raden av ämnen som flitigt debatteras inom ramen för det sociala rummet. Utöver debatt och dialog handlar det också om samverkan och interaktion. Vi föreslår i detta sammanhang fyra huvudaktörer i det sociala rummet, som alla har viktiga roller. Vi utgår från det sociala arbetet och produktionen av välfärd som en central del för människors välmående.

Figur Samfundens marginella roll som välfärdsproducent

I ovanstående figur ser man att stat, kommun och landsting spelar en central roll när det handlar om välfärdsproduktion (i jämförelse med andra välfärdsmodeller där ansvaret att producera välfärd är jämnt fördelat bland de fyra aktörerna). Jag har här utgått ifrån på vilket sätt den rådande makten ideologiskt och finansiellt prioriterar den offentliga sektorn, även om det på senare år skett förändringar inom ramen för valfrihetssystem och det som man skulle kunna kalla *new public management*. Även om vissa forskare lyfter fram familjen och de informella sociala nätverken, spelar dessa ur ideologisk synvinkel en ganska undanskymd roll. Samma sak gäller frivilligorganisationerna eller det som historiskt ofta brukar benämnas "folkrörelserna". Vi kommer nedan att fråga oss hur de nyare trossamfunden ställer sig i synen på att vara en del av dessa "folkrörelser". Visst är det flera politiker, debattörer och förespråkare för välfärdssamhället som poängterat folkrörelsernas betydelse för den svenska modellens framväxt. Erlander hävdade bl. a. att "vi ska vara djupt tacksamma för att vi har en rad folkrörelser som har varit med att bygga upp vår demokrati och som alltjämt har mycket att ge."²² Tage Erlander var i början av

²² Cf. Erlander 1982, s. 263-264. Från Gärde 1999.

1980-talet oroligt att folkrörelserna inte längre spelade en central roll i det svenska samhället. Han ansåg att de inte längre kunde engagera folk:

”Vad som är oroande för närvarande är att folkrörelserna har förlorat en del av förmågan att hugga tag i människorna och få dem att lära sig en del saker men också att kritiskt tänka själva.”²³

Erlander anser att man åter borde ge folkrörelserna en ny chans i välfärdssamhället: ”...om det finns något som är viktigt för närvarande, om man vill vitalisera demokratin, så är det att på nytt ge folkrörelserna den ställning de hade tidigare.”²⁴

Att de idéburna folkrörelserna har haft svårt att förvalta detta arv har fastslagits i flera statliga utredningar. Detta gäller även för de svenska frikyrkorna, som länge spelade en central roll inom folkrörelserna. I sin avhandling om Svenska Missionsförbundet beskriver Sven Halvardson hur frikyrkan i Sverige sedan länge befunnit sig i en utförsbacke och inte längre framstår som en bland flera folkrörelser som är med och förändrar Sverige och bygger upp demokratin.²⁵ Samma sak råder för trossamfund som Svenska kyrkan som efter separationen från staten 2000 förlorar medlemmar och står inför många stora och viktiga utmaningar i det sociala rummet. Många nya trossamfund knackar på dörren, men verkar inte riktigt ha hittat rätt i alla de svenska systemen för stöd, bidrag och projektfinansiering inom ramen för exempelvis välfärdsproduktion i olika former. De kanske inte heller känner sig hemma med begrepp som ”folkrörelse” och de förenings- och organisationsformer som följer av detta. De flesta av de 147 muslimska församlingarna som Borell och Gerdner beskriver i sin studie är i juridisk mening organiserade som svenska föreningar med demokratiskt vald styrelse, ordförande, sekreterare och kassör. Det krävs emellertid specialistkompetens av olika slag för att exempelvis kunna konkurrera med de etablerade aktörerna, privata, men också de större trossamfunden. Vi kommer senare se olika samarbetsformer, men också utanförskap växer fram i vad man skulle kunna benämna det postsekulära samhället.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att religion idag berör, både positivt och negativt, beroende på vilka värderingar man omfattas av. Religionens centrala roll inom kultur och som en central existentiell fråga börjar i allt större utsträckning uppmärksammas, även i sekulariserade länder som Sverige. Religionen och tron är en central del av många människors liv när det gäller att finna sammanhang och mening, i tider av kris och katastrofer, men också i samband med sjukdom, när man går igenom svåra perioder av exempelvis arbetslöshet, isolering och utsatthet. Religionen begränsas inte bara till den privata sfären, utan är en central del av det offentliga rummet, med allt vad detta kan innebära. Synen på religion förändras också, där många sociala frågor med utgångspunkt från religion blivit centrala delar av den offentliga debatten och där man inte längre kan hävda ett kulturneutralt perspektiv. Ett sätt att möta detta nya ökade intresse för existentiella frågor har varit att i olika sammanhang arbeta med värdegrundsfrågor och att uppmärksamma olika värderingsmönster. Värderingar utgör en viktig grund för att förstå religionens roll i människors liv, dess sociala funktion i grupper och samhällen och det förändrade politiska inflytande religionen fått i världen. Detta får också konsekvenser för hur en social organisation formulerar sitt uppdrag i tider av förändring och ifrågasättande.

²³ A.a., s. 263.

²⁴ A.a., s. 263-264

²⁵ Halvardson 1991, s. 14.

Teorier om välfärd och socialt arbete

Varför ska man göra väl? Är människan i grund och botten god eller ond? Hur ser jag på min medmänniska? Vad är rikedom och fattigdom? Varför finns det fattiga och hemlösa i ett rikt land som Sverige? Hur ska vi bemöta flyktingar? Hur definierar vi "funktionshinder"? Vems ansvar är det att ta hand om människor med funktionshinder? Vad händer om jag inte är generös eller solidarisk? Vad är "rätt" och "fel"? Hur ser jag på livet i stort? Vilken roll spelar lidande?

Detta är exempel på både existentiella, men också centrala frågor för de flesta människor, oberoende av religiös eller kulturell tillhörighet. Filosofer, teologer, men också politiker och aktivister av olika slag har genom årtusenden reflekterat och agerat i relation till någon eller några av de frågeställningarna ovan. Olika religioner har försökt att ge svar och förklarat varför människor bör agera och bete sig på ett speciellt sätt i en given social situation. Här följer några trender och inriktningar på hur religiösa företrädare, samfund och samhället i stort hanterar dessa frågor:

1. *Skilja på tro och vetande:* Ibland uttalar sig en religiös ledare i en social fråga på strikt religiösa premisser, med argument från en helig skrift eller från den egna trostraditionen. Man skulle kunna hänföra detta till den metafysiska sfären, som en del av den egna tron och läran. Här handlar det inte i första hand om att veta, men att tro, inte vad som är rätt eller fel, men snarare vad som är sant eller falskt. Dessa utsagor brukar manifesteras och bekräftas i någon helig skrift, som ett rättesnöre för det egna samfundets medlemmar. Ibland är förklaringsgrunden däremot direkt kopplad till vardagslivet, till mänsklig interaktion, exempelvis hygien eller hälsa. Här räcker det inte bara med att argumentera metafysiskt, men en religiös ledare måste också förklara vilka eventuella risker ett, som man menar, skadligt beteende kan utgöra för hälsan. I många fall finns det påståenden som gjorts och fastställts i heliga skrifter för tusentals år sedan, som nu saknar vetenskaplig grund. Detta har medfört att flera religiösa samfund förändrat sin syn på hur man ska läsa en helig skrift och istället infört olika tolkningsinstrument för att sätta in en religiös text i sina sammanhang. Detta tolkningsföreträde ifrågasätts dock ständigt och leder till en dynamisk process för många religiösa samfund där man alltmer skiljer på tro och vetande.
2. *När tron blir absolut sanning.* En annan trend är att istället gå tillbaka till de religiösa källorna och återinföra ett metafysiskt sätt att tolka tillvaron, ända in minsta detalj, inklusive människors vardagsliv. Religionen ersätter då vetenskapen, istället för att bli ett komplement. Detta medför också att de "rådande sanningarna" och paradigmer som exempelvis finns i ett sekulärt land som Sverige, ifrågasätts och motarbetas på alla möjliga sätt. Enligt detta synsätt har religionen alla svar. Det handlar om att leva rättroget och renlärigt i ett samhälle fyllt av synd och olydnad mot Gud. Här finns också olika varianter, från det mer sektliknande till religiösa grupperingar som tar full del i samhällets olika sfärer, men ifrågasätter de villkor och kriterier som uppställts för eventuell samverkan och dialog.
3. *Överge tron och ersätt med vetande:* Ett annat synsätt är att helt överge religiösa utsagor överhuvudtaget och istället helt ersätta dessa med vetenskap och ett "rationellt" tänkande. Allt annat går emot de principer som vilar på upplysningstidens ideal och de demokratiska normer som fastställts i modern tid i Väst. Hela det svenska rättsamhället och demokratiska systemet vilar på denna grund, som helt skiljer på religion och stat på varje område. Religionen är bara något som hör hemma i privatsfären hos enskilda människor och får inte på något sätt påverka eller inverka på samhället i stort.

Myndigheter ska därmed förhålla sig neutrala till alla former av religion och religiösa företrädare. Även här finns ett spektrum av företrädare från religionsförnekare och ateister som ser religion som ett hot och något ont, till sekulära människor som är nyfikna på religion och gärna lär sig mer om religion för att vidga sina perspektiv och få mer kunskaper om andra kulturer. Religion uppfattas här som något främmande och finns företrädesvis i utlandet i mer religiösa samhällen än Sverige eller bland utlandsfödda i Sverige.

4. *Protestantismen och diakonitraditionen:* Svenska kyrkan och de protestantiska frikyrkosamfundet i Sverige har en lång tradition av olika former av organiserat socialt arbete, främst genom diakonin (grekiska: ”tjänst”). Denna fick sitt stora genombrott under slutet av 1800-talet och var då i första hand ett organiserat sätt att bedriva välgörenhet och lindra symtom för fattiga och utsatta i det framväxande industrisamhället. Diakonin är idag i första hand ett komplement till den offentliga organiserade välfärden och socialtjänsten med speciellt fokus på individ. Diakoner blir vigda, men ska också ha ett grundarbete inom en profession som exempelvis socialt arbete eller som sjuksköterska. Tjänsten är därmed i första hand ett kall inom ramen för Svenska kyrkan. Diakoner är verksamma inom många olika sociala områden, såsom krisbearbetning i samband med katastrofer, asylsökande och flyktingar, äldreomsorg, barn och unga, missbruksvård, för att nämna några exempel. Blennberger har beskrivit diakonin i Sverige som i första hand ”komplement” men också som en ”avantgarde” till den offentliga välfärden som genomförs av myndigheter.
5. *Katolicism och caritas-traditionen:* Katolska kyrkan har sedan fornkyrkans tid bedrivit socialt arbete som en del av den pastorala omsorgen. Det latinska ordet ”caritas” står för ”kärlek till människan” och har på engelska översatts till ”charity” och på svenska ”välgörenhet”. Caritas är också en del av den världsvida Romersk-katolska kyrkan med nationella organisationer i närmare 200 länder. I länder som Tyskland har Caritas hundratusentals anställda och är en del av den tyska välfärdsmodellen, där religiösa samfund finansieras av staten och genomför hälsa och socialt arbete på de flesta områden. I andra länder bedriver man utvecklingssamarbete, hälsovård och socialt arbete med utsatta grupper. I Sverige finns Caritas i de flesta katolska församlingarna som föreningar och speciellt aktiva med flyktingar och asylsökande.
6. *Islam och Zakat-traditionen:* Zakat utgör en av Islams fem pelare och är därmed en integrerad del av den muslimska tron och en förpliktelse för varje muslim. I första hand är det enligt traditionen något som är kopplat till Ramadan underfastetiden. Traditionen med Zakat ser lite olika ut i världen, där den i vissa länder utgörs av en skatt på 2.5% som betalas till staten och i andra är ett bidrag som familjeöverhuvudet betalar till moskén. Pengarna kan användas både till religiösa och sociala ändamål. I Sverige finns alla typer av social verksamhet som finansieras genom Zakat, se bl a Borell och Gerdners studie i faktarutan på sidan. Zakat står också under stark utveckling, men strategier för samverkan och extern finansiering saknas också i många av de nyare församlingarna och organisationerna.

Kultur och välfärd

Sättet som stat och medborgare reagerar och agerar i olika sociala frågor bör också kopplas till vilka föreställningar som råder kring kultur och kulturens roll inom välfärd, omsorg och hälsa, samt vilka organisatoriska och institutionella konfigurationer som växer fram som en konsekvens av dessa. Den kanadensiska antropologen Carol Taylor

gör en indelning i följande fyra responser/modeller: monokulturell modell, mångkulturella tilläggsmodellen, den mångkulturella modellen och den etnokulturella modellen (från Björngren Cuadra, s.37-39). I den *monokulturella modellen* råder majoritetssamhällets normer och utgångspunkten är att alla utlandsfödda ska anpassa sig och bli en del av det nya landet, genom sk assimilation. Den *mångkulturella tilläggsmodellen* försöker införliva och lägga (*adds-on*) till delar kring mångfald, men detta sker ofta kortsiktigt, genom enstaka projekt och eldsjälar och genomsyrar inte myndigheter, beslutsfattare och centrala organisationer på längre sikt. Den mångkulturella modellen har genomfört mångfalden som en del av en långsiktig strategi, kanske genom lagförändringar och en ny syn på rättigheter. Den *etnokulturella modellen* vänder sig bara till medlemmar och individer från den egna gruppen. Tidigare finansierades dessa främst genom egna medel, men nu finns det nya institutioner som bara vänder sig till landsmän och specifika etniska grupper, exempelvis äldreboende, som även får stöd genom det offentliga.

Religiösa samfund och samhället i stort uppvisar hybridformer av alla dessa fyra modeller, men det finns även exempel på renodlade modeller i Taylors uppställning. Inom katolska kyrkan bedrivs exempelvis socialt arbete dels på mångkulturellt mångkulturelltilläggsmodell genom det arbete som Caritas bedriver i de olika församlingarna. Det finns dock exempelvis på etnokulturellt socialt arbete bland de nationella grupperna inom Romersk-katolska kyrkan i Sverige. Inom Svenska kyrkan har man arbetat mycket med mångfaldsfrågor, där det rådande synsättet gått från en monokulturell till övervägande mångkulturell modell. Inom Islam i Sverige finns alla varianter av främst mångkulturella, men också etnokulturella inslag. Många moskéer byggs upp i Sverige av olika nationella grupper med stark sammanhållning, men det finns också exempel på det motsatta. Vi kommer senare att se på hur det sociala arbetet konkret kan utformas genom olika samarbetsformer, som bygger på dessa modeller.

DEL 2 Metoder för interreligiös och interkulturell samverkan

Religionens plats i det sociala arbetet

Olika former av socialt arbete har en central roll i de flesta världsreligionerna, men vi begränsar oss här till nutid och ett modernt välfärdssamhälle som Sverige. Avsikten är också att beskriva några metoder för interreligiös och interkulturell samverkan, utifrån erfarenhetsbaserade perspektiv i ett förortsområde till en storstad. Först ser vi religionens närvaro i olika sammanhang och kontexter, för att sedan utifrån beskriva en metod (Diapraxis) som speciellt används på gruppnivå och med familjer. Vår utgångspunkt för analysen är:

1. *Struktur*: Här försöker vi se hur de strukturella förutsättningarna för hur välfärd och omsorg produceras och genomförs har förändrats och utmanar trosbaserade organisationer och samfund.
2. *Ritualer, värdeförmedlare och sociala markörer*: Här lyfter vi inte bara det funktionella, rationella och effektiva sociala arbetet, men också hur vi uttrycker meningsfullhet, värderingar som utgör kittet i verksamheten. Vem äger ”verksamheten”, varför och på vilka villkor? Vilka symboler och ritualer synliggör vardagsgemenskapen och när man samlas till fest, när man lagar mat och/eller när man ska bjuda in nya deltagare till gemenskapen?
3. *Processer, möten och interaktion*: Det sociala arbetet genomförs inte i ett tomrum. Här lyfter vi några konkreta problem när exempelvis sociala aktörer som myndigheter och idéburna organisationer inte samverkar, svårigheterna att dela information och ibland bristen på tillit.
4. *Klienter, brukare och gemenskaper*: Hur skapas gemenskap i ett individcentrerat samhälle? Hur utvecklar man deltagarledd verksamhet inom välgörenhetsorganisationer? Hur utveckla självhjälpsgrupper och under vilka förutsättningar? Hur skapas deltagande, meningsfullhet och glädje i verksamheten?

Nedanstående figur sammanfattar analysnivåerna, problemanalysen inom respektive områden och exempel på insatser/verktyg inom varje område:

	<i>1. Struktur</i>	<i>2. Ritualer, värdeförmedlare och sociala markörer:</i>	<i>3. Processer, möten och interaktion:</i>	<i>4. Klienter, brukare och gemenskaper:</i>
Exempel på problemanalys:	Nya strukturella förutsättningar i omvärlden ställer nya krav på trosbaserade organisationer.	Hur skapa en gemensam värdegrund utan att skada den egna identiteten.	Tröga välfärdssystem som inte uppmuntrar och skapar förutsättningar för möten och gemenskap	Svårighet att nå ut till rätt målgrupp
Verktyg	SWOT-Interplay	Värdegrundsanalys	Oktagonen: analys av kärnverksamheten, resultatanalys av verksamheten med berörda grupper.	Målgruppsanalys

Figur *Insatsnivåer, problemanalys och verktyg*

Struktur

Svenska myndigheters syn på religion, allmänhetens syn. Här är det dels viktigt att se vilka lagar som reglerar trossamfundens närvaro i Sverige, hur religionsfriheten uppfattas och genomförs och vilka paradigmer som råder om religionens roll i samhället. En viktig fråga handlar exempelvis om hur man kan balansera olika friheter och rättigheter i samhället, såsom yttrandefrihet och religionsfrihet. Vissa myndigheter på lokala och regionalnivå har ett aktivt samarbete med etablerade trosbaserade organisationer, ofta med en protestantisk bakgrund. Dessa organisationer bedriver sin verksamhet som non-profit organisationer, ofta som stiftelser eller föreningar. Strukturerna för samarbete har förändrats under senare år, speciellt när beställar- och utförarsystem införts och nya lagar som Lagen om Valfrihet (LoV) börjar få en allt viktigare betydelse. Många historiskt viktiga trosbaserade organisationer inom exempelvis diakoni har därmed fått överge ”gamla” samarbetsformer med kommun och landsting som präglades av långsiktigt och kontinuitet, till att konkurrera med alla typer av bolag, som nu är verksamma inom vård, omsorg och socialt arbete. Vissa kommuner har också uppfattats vara mer restriktiva när det gäller att utveckla samarbetsformer med trosbaserade organisationer. Nyare och inte lika etablerade trossamfund och deras organisationer börjar ta mer plats i det offentliga rummet, men saknar ofta kapacitet eller de nödvändiga sociala nätverk som krävs för att kunna vinna upphandlingar, trots att de många gånger bedriver ett informellt socialt arbete av hög kvalitet, ofta riktade till de egna medlemmarna.

Problemanalys: De strukturella förutsättningar i omvärlden har förändrat spelregler, normer, värderingsmönster och attityder till hur välfärd, hälsa och omsorg produceras och genomförs. Många nya organisationer, ofta vinstgivande företag, har inträtt på ”välfärdsmarknaden”, som är den nya arenan som ersatt gamla sociala kontrakt och förändrat det sociala rummet.

Problem 1: *En tidigare verksamhetsidé hos en etablerad trosbaserad organisation som nu inte längre fungerar. Organisationen har blivit så stor att de inte klarar av drift och underhåll av pågående verksamhet. Tidigare var verksamheten finansierad via avtal med kommun och landsting som kunde löpa under flera år, nu måste allt upphandlas. Insamlingskapaciteten är inte heller tillräcklig utvecklad och det ekonomiska beroendet är i princip helt inriktad på den offentliga sektorn. Vilka vägval står nu organisationen inför? Ska man skära ner på personalen, göra sig av med lokaler, trimma organisationen? Ska man förändra innehållet i verksamheten, se över verksamhetsidén i relation till de trender och utmaningar som nu finns i samhället.*

Verktyg: *Arbetsblad 1:* Strategisk översyn av verksamhetsidé, oktagonen, dimension strategi.

Arbetsblad 2: SWOT-Interplay: analysera de egna styrkorna och svagheter i relation till externa möjligheter och hot.

Problem 2: *Ett växande trossamfund har nyligen etablerat en NGO, bedriver en spännande social verksamhet i ett utsatt förortsområde, men saknar resurser och finansiering. Här har man identifierat aktuella sociala problem, organisationen växer, har aktiva medlemmar, men saknar sociala nätverk med myndigheter och kommunikation med allmänheten.*

Verktyg: *Arbetsblad 3:* Intressentanalys (*Stakeholder Assessment*): Förståelse för hur intressenter ställer sig till den egna organisationen och den genomförda/planerade verksamheten.

Ritualer, värdeförmedlare och sociala markörer

Socialt arbete handlar inte bara om det praktiska arbetet som utförs av exempelvis en socialarbetare i relation till klienter, men är också i sig värdegenererande för alla medverkande. Detta innebär att arbetet i sig har ett värde är viktigt, prioriteras och uppskattas. Kopplade till insatserna finns också flera olika typer av ritualer, som anses som ”naturliga” och ”relevanta”, som att starta ett möte med en kopp kaffe, att avbryta en samling med en fikapaus, men också sättet att genomföra arbetet, hur man hälsar och umgås, vilken typ av samtalston man har när man talar och kanske ska avsluta ett samtal, hur man betar sig med folk man inte känner, hur inbjudande man är i relation till andra etc. Hur ser lokalen ut som används för aktiviteterna med utsatta människor? Hur ser grupprummen ut, vad är viktigt för att de ska vara funktionella men också fungera i olika kulturella sammanhang? Hur ”firar” man när en insats lyckats och de inblandade kanske bör uppmärksammas? Hur manifesteras glädje och sorg i det sociala arbetet? Hur hanteras och värderas vänskap och gemenskap i olika former? Och om du mitt i allt detta som socialarbetare ska utföra myndighetsutövning, som är reglerad i lag och förordningar, innebär detta en begränsning för dig och de berörda?

Problemanalys: Tre trossamfund bedriver enskilt socialt arbete med delvis samma innehåll och målgrupper i ett gemensamt närområde. Det ena samfundet är stort och väletablerat med anställda, egna lokaler och inarbetade kontakter med myndigheter och politiker på lokal och nationell nivå. Det andra samfundet har visserligen många medlemmar och någon anställd, men begränsade resurser lokalt, men med internationella nätverk och en stark värdegrund. Det tredje samfundet har medlemmar som nästan alla nyanlända till Sverige och som i nuläget i första hand får stöd och hjälp i olika former av det förstnämnda samfundet. Hur formuleras en gemensam värdegrund och på vilka villkor? Var går gränsen för att den enskilda identiteten inte ska skadas eller ifrågasättas? Hur hantera motsättningar hos de enskilda medlemmarna?

Verktyg: *Arbetsblad 4:* Värdegrundsanalys.

Processer, möten och interaktion

Kontakter mellan individer och grupper, mellan handläggare och klienter, mellan lärare och elever, inom vård och omsorg, i staden och förorterna, i det offentliga rummet, och i form av murar (i vissa fall). Det sociala arbetet utvecklas genom olika former av formella eller informella sociala kontrakt mellan olika aktörer. Hur och vem gör problemanalyserna och har tolkningsföreträden när det gäller att bestämma vilka typer av insatser som ska göras? Hur kan man involvera de berörda klienterna och brukarna att vara med och formulera problem och komma med förslag på lösningar? Hur sätta igång förändringsprocesser där man kan inkludera olika religiösa samfund och deras medlemmar?

Problemanalys: Det utvecklade välfärdssystemet har också utvecklat en byråkrati av experter och anställda inom offentlig sektor som inte alltid är mottagliga för nya idéer, projekt och metoder, alternativt att systemen är tröga och det tar lång tid att få gehör för samarbetsprojekt och gemensamma insatser.

Verktyg: *Arbetsblad 5:* Problemträd (Analys av samband orsaks-verkanskedja)

Arbetsblad 6: Oktagonen, resultat: analys av arbetet med berörda målgrupper.

Arbetsblad 7: Analys av kärnverksamhet

Problem 1: *En kommunal familjecentral som planerar och genomför sin egen verksamhet med begränsade kontakter i det omgivande civilsamhället.* Genom att aktivt besöka och kontakta personer från civilsamhällets organisationer, trosbaserade organisationer och trossamfund, breddas kontaktytorna och kunskaperna om aktuella sociala problem uppmärksammas på ett tidigt stadium. Om socialtjänsten ska kunna nå ut till medborgarna med preventiva åtgärder krävs aktuella samarbeten och kunskaper om vilken kompetens som finns i det egna området. Hur ska relationen mellan den offentliga organisationen och nonprofit-organisationen utvecklas och samordnas? Vilken syn har man på samarbete? Hur sätter man ett kvalitetsmått på relationer mellan kommun och civilsamhällets organisationer?

Verktyg: *Arbetsblad 8:* Oktagonen, dimension externa relationer.

Problem 2: *En trosbaserad organisation vill sätta igång en verksamhet som redan existerar, men som genomförs av en annan organisation.* Vilken typ av kontakter ska etableras? Är man i första hand konkurrenter är eller finns möjlighet till samarbete? Känner man till den andra organisationens värdegrund?

Verktyg: *Arbetsblad 9:* Analysverktyg för samarbete med civilsamhällets organisationer.

Verktyg: *Arbetsblad 10:* Analys av produktion och genomförande av välfärd

Klienter, brukare, gemenskaper

Brukarledd socialt arbete i olika former med självsjälvsgrupper har utvecklats under senare år. Viktiga krav som lyfts fram av de personer som omfattas av sociala insatser innebär att de också ska kunna vara med att påverka inriktning, planering och innehåll av verksamheten. Denna form av aktivt deltagande har också bidragit till och skapat nya organisationsformer där klienter inte bara är objekt för välgörenhet, men själva subjekt och medansvariga i viktiga processer som berör dem. Detta skapar också gemenskap och sammanhang som också är viktiga beståndsdelar i det sociala arbetet. Alternativa till brukarledda grupper kan också vara att skapa förutsättningar för

olika typer av brukarmedverkan. Detta bygger på att ett klimat för inkluderande och deltagande skapas, inte bara mellan facilitatorer och deltagare, men också mellan deltagare. Diapaxis bygger på deltagande av de som direkt berörs av den genomförda verksamheten. När verksamheter formuleras i projekt finns en risk att ”projektledare” och anställda ”tar över” verksamheten, genom att det inte alltid finns tid för planering och utförande av aktiviteterna som också är inkluderande. Antropologen Richard Chambers har lyft fram detta dilemma och utvecklat flera metoder för att inkludera utsatta grupper där deltagandet sätts i centrum. Dessa metoder har olika namn såsom *Participatory Learning and Action*, *Participatory Rural Appraisal* etc och används ofta i utvecklingsområden, men är också applicerbara inom alla former av socialt arbete.²⁶

För Chambers handlar det om:

”Direct learning from local people, offsetting biases, optimizing tradeoffs, triangulating, and seeking diversity.”

Grundprinciperna enligt Chambers leder till:

Facilitating analysis by local people; practicing critical self-awareness and responsibility and sharing.

Processen är därmed “Own and shared by local people.”

Metoder som används:

“Participatory mapping and modeling, transect walks, matrix scoring, well-being grouping and ranking, institutional diagramming, seasonal calendars, trend and change analysis, and analytical diagramming, all undertaken by local people.”

Hur redovisar man sina resultat och erfarenheter:

“Modes of sharing investigation, sharing and analysis are open-ended, and often visual, by groups of people, and through comparisons.”

Problemanalys: Religiösa samfund har olika typer av ledarskap som patriarkaliskt, rationellt-legalt eller karismatiskt.²⁷ På olika sätt toppstyrs de religiösa samfunden vilket också får konsekvenser hur de sedan bedriver socialt arbete med utsatta människor. Utmaningen är att deltagarna själva blir aktörer som tar ansvar och blir delaktiga i verksamheten och inte bara objekt för välgörenhet.

Problem: En trosbaserad organisation har under flera år arbetat med en öppet-hus verksamhet för invandrare. Inledningsvis var målgruppen asylsökande och flyktingar. Verksamheten är förhållandevis välbesökt, men de flesta som kommer är äldre invandrare som inte verkar ha något annat ställe att gå till. Man har svårt att nå ut till nya grupper. Arbetet flyter emellertid bra och alla hjälper till med att koka kaffe, te och baka inför varje samling.

²⁶ Nedanstående bygger på Robert Chambers, *World Development*, Vol. 22, No. 10, pp. 1437-1454, 1994,

Copyright 1994 Elsevier Science Ltd. Finns tillgänglig på följande länk:

https://entwicklungspolitik.uni-hohenheim.de/uploads/media/Day_4_-_Reading_text_7_02.pdf

²⁷ Detta finns beskrivet av sociolog Max Weber, se bl a Weber (1921, 1983). *Ekonomi och samhälle. Förståelsesociologins grunder 1. Sociologiska begrepp och definitioner. Ekonomi, samhällsordning och grupper*. Lund: Argos.

Verktyg: *Arbetsblad 11: Målgruppsanalys.*

Problem: En trosbaserad organisation har en duktig projektsamordnare som lyckats få extern finansiering för arbetet med utsatta grupper. Få av de berörda involveras i beredning av dessa projekt och har inkluderats bara i implementeringen av projektet.

Verktyg: *Arbetsblad 12: Anpassade (Participatory Learning & Action, PLA/PRA)-metodik för inkludering*

Diapaxis metodinnehåll

Diapaxis projektet växte inte fram i ett tomrum. Det bygger på år av samverkan mellan flera centrala aktörer inom ledande trossamfund i ett lokalsamhälle, där religion spelar en central roll i vardag och människors liv. Man skulle kunna sammanfatta Diapaxis metodinnehåll så här:

- a) En gyllene regel (vision och värdegrund),
- b) tio sociala budord,
- c) det strategiska innehållet,
- d) metoderna, indikatorer och kvalitetsuppföljning som präglar samverkan, processer, genomförande och synen på resultat.

A. En Gyllene Regel (vision)

Vårt närsamhälle präglas av ett sammanhang där det finns utrymme för samverkan, dialog och ömsesidig respekt för varandras olika sociala, religiösa och kulturella identiteter, som sammantaget utgör en styrka och resurs för förändring och utveckling.

Diapaxis betonar den praktiska och dynamiska interaktionen mellan två eller fler parter, som bygger på ömsesidig respekt, tillit och intresse för den andre. ”Praxis” är mer än bara ord och dialog. ”Praxis” utvecklas genom erfarenhetsbaserad kunskap, som bygger på år av förtroende och närvaro i en lokal kontext. Denna kontext formas av centrala byggstenar, såsom ”kultur”, ”religion”, men även andra sociala, ekonomiska och politiska faktorer som klass, genus och rådande paradigmer i olika centrala frågor. Ett sådant paradigme är bland svenska myndigheter och majoritetssamhället synen på religion som begränsad till privatsfären och något som ska särskiljas från staten och det offentliga. Detta är en vacker tanke i teorin som inte alltid överensstämmer med många utlandsfödda, men även svenskfödda med annan bakgrund än den traditionellt evangeliskt-lutherska och sekulärt präglade ”medelvensson”. Diapaxis vill istället bjuda in till att gemensamt forma en ny verklighet, utifrån de olika identiteter som existerar och utvecklas i mötet mellan människor. Detta innebär att Diapaxis är mer än bara ett begränsat socialt arbete med utsatta människor. Alla människor behöver ”diapaxis” i någon form, dvs möjligheten att få ventilera och utbyta tankar, frågor, problem och kanske lösningar på centrala aspekter av livet, såsom kärlek, sorg, död, liv, familj, samhälle, arbete, våld, vuxna och barn, kvinnor och män... Diapaxis handlar också om att ge dessa frågor tid, att erbjuda ett rum och en plats, samt metoder som utvecklas utifrån reella behov och inte bara är låsta i manualer och olika format, som inte alltid uppfattas som relevanta. Verksamheten är därmed mer behovs och efterfrågestyrd (*demand-driven*) än byggd utifrån ett statiskt tillgångsstyrt material (*supply-driven*) och färdiga manualer. Hjärtat i verksamheten bygger på beprövade metoder och erfarenheter inom socialt arbete, på individ-, grupp och strukturell nivå, med speciell fokusering på grupprelaterade verksamheter. Detta utesluter emellertid inte insatser på andra nivåer. Frivilligheten, det

medmänskliga (glädjen, ”vi ska ha roligt tillsammans”) och generositeten, är alla viktiga beståndsdelar. Detta betyder att man skapar förutsättningar för generösa mötesplatser, där det finns generösa tider för möten, tid ”att vara människa”, tid att tänka och tid för alla former av utbyten och gemenskaper. Denna metod bygger också på en gemensamt formulerad värdegrund i det sk Gudshus-projektet, där de fyra huvudmännen till Diap Praxis, Svenska kyrkan, Romersk-katolska kyrkan, Muslimska föreningen och Stockholms Stadsmission, samverkar. Den gemensamt formulerade värdegrunden för Guds hus innebär en viktig utgångspunkt och inspirationskälla för Diap Praxis och Källan med en gemensamt formulerad bön, en verksamhetsidé, kärnvärden, och teologisk plattform.²⁸ Kärnvärdena ser ut enligt följande:

”KÄRNVÄRDEN

Våra gemensamma kärnvärden är:

- *Förankring* – i våra egna traditioner och tolkningar
- *Respekt* – för varandras särart och olikheter
- *Öppenhet* – att ärligt och generöst lyssna och försöka förstå den andre
- *Mod* – att möta varandra, det annorlunda och vår omvärld
- *Vilja* – att ta ansvar för att Guds hus skall utvecklas även på lång sikt.”

Det pågår för närvarande en översyn av Guds hus-projektets strategi och styrfunktioner. Klart är Svenska kyrkan och Romersk-katolska kyrkan gemensamt renoverat gamla Folkets hus och nu slutfört ombyggnationen av ett gemensamt kyrkorum. Man har en gemensam styrgrupp som nu arbetar med olika verksamhetsmål, som är formulerade utifrån den gemensamma värdegrunden. En av de viktigaste frågorna handlar om ”förankringen i den egna traditionen och tolkningar.” En samfundsledare blir lätt ifrågasatt om han/hon engagerar sig i interreligiösa frågor och samarbetsprojekt. ”Jag tar alltid stryk av vissa församlingsmedlemmar när jag varit med på TV eller radio”, säger Imam Awad Olwad i Guds hus projektet. En kristen församling bör därför exempelvis inte anställa en muslim för arbete inom den egna församlingens ram, med målet att exempelvis bygga upp en muslimsk ungdomsverksamhet. Här kan det uppstå oklarhet om syftet överensstämmer med den egna församlingens värdegrund, alternativt att det kan uppfattas som proselytism, dvs att man försöker locka ungdomar från ett annat trossamfund. Detta kan vara oerhört känsligt i situationer av asymmetriska relationer, där den ena parten är stark, har finansiella resurser, är väletablerad med inarbetade sociala nätverk bland myndigheter och berörda intressenter. Ett gemensamt socialt projekt däremot kan genomföras av en kristen och muslimsk huvudman, om projektet ”är väl förankrat i tradition och tolkning”. Då kan exempelvis en kristen och en muslimsk socialarbetare samverka i sociala projekt med utsatta ungdomar, finansierat av ett gemensamt projekt på inter-religiös grund, där arbetsgivaren exempelvis är en enskild organisation, som skrivit avtal med trossamfundet, alternativt rekryterat specialiserad personal med olika trosbakgrunder, för att betona mångfald och få in den efterfrågade kulturkompetensen.

Respekten för varandras särart och olikheter betyder också att man i vissa lägen inte alltid kan vara överens, men att dessa olikheter inte alltid går *mellan* olika samfund, men också *genom* det egna samfundet, vilket kan leda till interna splittringar. Även detta kan innebära att ledarskapet ifrågasätts av de egna medlemmarna därför att man kanske ”blivit alltför likt ett annat samfund”, eller att man uppfattas att verksamheten är beroende av medel utifrån och att ens egen särart och ”unika tro” därmed riskerar urholkas. Det pågår också en kamp i många samfund att inte ta efter alla de trender och livsstilar som anses vara de ”rätta” och accepterade i media, bland kompisar och i det samhälle vi lever i. Många medlemmar lämnar sina samfund när trycket blir för stort, vilket ofta händer i den andra generationen av invandrare som inte längre identifierar sig med sina

²⁸ Se hela Guds Hus värdegrund i bilaga 13.

föräldrars religion och/eller samfund. Motsvarande exempel finns också i tider av osäkerhet och oro där ungdomar dras till den egna religionen, exempelvis Islam, som ger kraft och trygghet och stärker den egna identiteten. Diap Praxis erbjuder i det läget också en möjlighet att skapa förutsättningar för förståelse och i viss mån erkännande som också omfattar åsikter som inte ingår i den egna trosuppfattningen. Vi återkommer med några konkreta exempel på detta.

Öppenhet – att ärligt och generöst lyssna och försöka förstå den andre handlar inte bara om en teologisk dialog mellan lärda samfundsledare, även om detta också givetvis kan vara värdefullt och viktigt. I Diap Praxis övas deltagarna att agera, lära känna sin egen och varandras verklighet(er) och sedan gemensamt upptäcka nya sidor av varandras identiteter med allt vad det kan innebära av utmaningar, kriser och glädje. Att försöka ”förstå den andre” gör att deltagarna utvecklar sin empatiska förmåga, vilket i sin tur är en källa till gemensam glädje och styrka. ”Att förstå den andre” (med betoning på förstå) är inte bara en professionell tillgång som terapeut eller socialarbetare, men också en konst och en djup mänsklig insikt som också ibland behöver tränas och utvecklas. Detta kan exempelvis vara fallet i tider av oro eller när man är tyngd av egna personliga problem och kriser vilket gör att hela livsprojektet går ut på att överleva, dag för dag. Om du i det läget får chansen att bli sedd, men också verktyg och förutsättningar att se andra, sker det förändringar i ditt och andra liv som blir varaktiga och bestående genom tid och rum.

Mod- att möta varandra, det annorlunda och vår omvärld kräver en hel del av Diap Praxis deltagare. Varför ska man uppvisa mod? Vad innebär det att vara modig? Inom många samfund finns det många konventioner, traditioner och ritualer som egentligen inte är baserade på religion, men mer vuxit fram i olika tider och kulturer och som senare uppfattas som ”sanningar”. Detta är en del av det som många uppfattar som ett viktigt arv i den egna traditionen. Andra menar att man måste gå vidare, förändra, anpassa sig till nya tider och skapa en ”ny verklighet” som bygger på den egna trostraditionen. Detta skapar i sin tur, i bästa fall, ett forum för dialog och diskussioner, men också spänningar och slitningar i den egna organisationen. Här krävs det därför mod att kunna fatta viktiga och konstruktiva beslut, för att skapa plattformar för möten mellan de egna medlemmarna, med andra samfund och med omvärlden. Synen på ”omvärlden” skiljer sig också i olika samfund, från en skala där man ser allt som kommer från ”världen” som något ont och syndfullt, till att ”världen” är något positivt, skapat av Gud och därmed en plats där vi människor måste ta plats och utvecklas. Var sker då mötet, inte bara mötet med de egna, men ”mötet med varandra”? Diap Praxis erbjuder och föreslår nya platser och arenor för gemensam och enskild bön som exempelvis ”Guds hus”, där man bygger samman en moské med en Romersk-katolsk och evangelisk-luthersk kyrka. Här finns möjligheter att respektera den egna religionen, då varje samfund utformar sitt rum utifrån de krav och förutsättningar som krävs, men ändå under ett gemensamt tak och i nära kontakt med det omgivande samhället, som inbjuds att delta i aktiviteter och lära känna människorna i ”Guds hus”.

Vilja – att ta ansvar för att Guds hus ska utvecklas även på lång sikt innebär också att man inte bara bygger ett hus, ett tempel, men att detta rum ska fyllas av verksamhet som är långsiktig, efterfrågad och bärkraftig. Bärkraftig innebär också att egna resurser måste avsättas för exempelvis driftskostnader för att inte skapa onödigt beroende av externa givare, som kanske ställer krav som inte motsvarar den värdegrund vi här beskrivit. Vilja innebär också att göra detta till ett strategiskt val, som inte längre blir ett kortsiktigt projekt och en verksamhet som bedrivs *ad-hoc*.

Sammantaget är Diap Praxis i Fisksätra en del av Guds hus, men detta innebär inte i sig att Diap Praxis som metod förutsätter ett Guds hus-projekt. Vi kommer senare att dels presentera Diap Praxis i Nacka med de aktiviteter som nu genomförs, men också vilka typer av verksamheter och projekt som skulle kunna drivas i Diap Praxis anda i ett vidare perspektiv.

B. Tio Sociala Budord (Principer för Diaprxis)

Diaprxis huvudmän är tre trossamfund i Nacka kommun: Svenska kyrkan, Romersk-katolska kyrkan och Muslimska föreningen tillsammans med Stockholms Stadsmission, som kvalitetssäkrar det sociala arbetet. Dessa tre samfund har samarbetat i flera år inom ramen för det som blivit "Guds-hus", där det sociala arbetet genom Diaprxis, Källan och andra sociala verksamheter utgjort ett nav. Genom de erfarenheter man vunnit skulle man kunna formulera ett manifest i form av "tio sociala budord", som också kan ses som ett ramverk eller grundläggande principer för Diaprxis. Till skillnad från andra "budord" är inte dessa huggna i sten, utan kan ses som några insikter som uppkommit genom Diaprxis unika arbete. De tio sociala budorden i Diaprxis vänder sig till verksamma inom trossamfund och/eller trosbaserade organisationer som arbetar med interreligiös och interkulturell samverkan i det sociala arbetet.

1. Din tro ska följas av sociala gärningar

Kommentar: Våra trostraditioner präglas av samspelet mellan tro och liv. Diaprxis syfte är att åskådliggöra och synliggöra trons sociala kraft genom socialt arbete.

2. Samverka med alla av god vilja i både ur och skur

Kommentar: Socialt arbete handlar också om samverkan, inte bara att arbeta enskilt, vilket är en frestelse för många trossamfund. Det är lätt att samverka när allt går bra och det finns en samsyn. Diaprxis ska även fungera i tider av oro, som en metod och mål för dialog och samverkan när positioner är låsta och det mesta ser mörkt ut. Genom det samarbetsklimat som växer fram klarar vi även dessa stormar och kan föra vårt arbete framåt.

3. Underskatta inte din egen och andras tro i det sociala arbetet

Kommentar: Tron besitter en enorm kraft och potential för utveckling, som inte ska underskattas. Genom att lära känna din egen och få förståelse för andras trosinriktningar bidrar vi gemensamt till ett mer uthålligt och värdebaserat socialt arbete.

4. Var öppen för nya idéer och tankar

Kommentar: Genom att vara innovativa och entreprenörer så utvecklar vi vår verksamhetsidé och värdegrund att fungera i det sociala rummet.

5. Att göra väl är mer än välgörenhet

Kommentar: Vårt arbete bygger och utvecklar det välgörenhetsarbete som trossamfund bedrivit i Sverige under hundratals år. Det är dock mer än "välgörenhet". Vi arbetar inte bara med att lindra symtom med enskilda individer som objekt för det sociala arbetet. Vi tror på människans inneboende kraft och möjligheter för förändring och upprättelse, där personen blir ett subjekt och medverkar i dessa förändringsprocesser. Vårt arbete innefattar då också grupp- och strukturnivå och ett påverkansarbete mot orättfärdiga strukturer.

6. Bygg på tradition men läs också tidens tecken

Kommentar: Våra trostraditioner är långa och rika och utgångspunkten för vårt sociala arbete. Varje tradition måste dock tolkas och förstås i ljuset av tidens tecken och förändring genom samspel och dialog, både inom den egna traditionen och med andra i samhället. Här är vi inte bara reaktiva, dvs att förändring kommer som ett socialt tryck från samhället, utan vi kan själva bidra till samhällsutvecklingen genom vårt arbete och värdegrund.

7. Var profetisk och obekvä

Kommentar: Vår tro inbjuder till förändring som i vissa fall kan uppfattas som obekvämt och kanske provokativt. Vi är inte rädda att arbeta för rättvisa och stå upp för de svaga och utsatta, även om vi måste göra detta med små medel och i motvind.

8. Bygg på gemenskap och medmännisklighet

Kommentar: Vår tro inbjuder till gemenskap och medmännisklighet, som också är utgångspunkten för vårt sociala arbete. M a o, vårt sociala arbete bygger på gemenskap, vilket både är det yttersta syftet, men också präglar de processer och metoder vi använder oss för samverkan och i det sociala arbetet.

9. Dina egna värderingar är inte huggna i sten

Kommentar: Vårt sociala arbete är värdegrundsbaserat och bygger på de rika trostraditioner som vi bidrar med, utifrån våra olika bakgrunder och perspektiv. Diap Praxis blir en förlängning och förstärkning av våra egna övertygelser, men kan bara bli verklighet genom att gemensamt formulera och när det är nödvändigt, uppdatera och utveckla den gemensamma värdegrunden.

10. Underskatta inte kärlekens kraft i socialt förändringsarbete

Kommentar: En välutvecklad välfärdsstat bygger på medmännisklighet och kärlek, inte bara system, strukturer och byråkratier. Det ena utesluter inte heller det andra. Vi vill genom Diap Praxis arbete bidra till kärlekens kraft i det sociala arbetet.

C. Det strategiska innehållet

Diap Praxis verksamhet präglas av interreligiös och interkulturell samverkan i det sociala arbetet, utifrån lokalsamhällets behov och krav och tillförsikten att religionen kan bidra till en fortsatt positiv utveckling i Fisksätra (alt vårt område, vår stad, region, bygd eller land).

Centralt här är vilka metoder ett projekt som Diap Praxis använder sig, vilken verksamhetsidé som lyfter verksamheten (*mission statement*) i relation till visionen. Verksamhetsidén ska främst svara på följande tre frågor: Vad, hur och varför?

Vad: Diap Praxis är en process, som bygger på att praxis utformas och utvecklas genom interreligiöst och interkulturellt samverkan. Det centrala är alltså interreligiös och interkulturell samverkan i det sociala arbetet.

Hur: Denna samverkan äger rum genom "utifrån lokalsamhällets behov och krav". Verksamheten är därmed efterfrågad och behövd av de människor som berörs av de aktiviteter som Diap Praxis utvecklar.

Varför: Verksamhetsidén bygger på samverkan mellan trossamfund genom socialt arbete och övertygelsen om att denna samverkan bidrar till utveckling av närområdet, men även kan få större och bredare konsekvenser än så.

I nedanstående figur sammanfattar vi det strategiska innehållet för Diap Praxis med vision, verksamhetsidé, värdegrund, kärnområden, mål och aktiviteter. I del D kommer vi närmare att gå in på metoder och verksamheten som bedrivs inom ramen för ett Diap Praxis.

Diaprxaxis, Fisksätra 2010-2012	Kärnområden	Mål	Medel/aktiviteter	Tid
<p>Vision: <i>Vårt närstående präglas av ett sammanhang där det finns utrymme för samverkan, dialog och ömsesidig respekt för varandras olika sociala, religiösa och kulturella identiteter, som sammantaget utgör en styrka och resurs för förändring och utveckling.²⁹</i></p>	<p><i>Fyra aktiviteter som skapar forum för möten och dialog, självstärkande arbete, nya arenor för integration och förståelse mellan olika kulturella och religiösa grupper.</i></p> <p>1. Föräldragrupp</p>	<p>-Bryta segregation, nå religiöst isolerade. -Förmedla nytt förhållningsätt vad gäller familje- och samhällsrelationer. -Medvetenhet om rättigheter och skyldigheter -Fyra grupper med 8 deltagare per grupp</p>	<p>-Göra hemuppgifter -En grupp med 6-8 deltagare (kvinnor) -10 träffar och uppföljning -Ett material finns tillgängligt <i>Projektmål:</i> 8 deltagare i fyra grupper .</p>	<p>-Genomförda 4 grupper med 8 deltagare i varje grupp under projektperioden 2010-12. -Status: rapporteras i del- och slutrapporter till Referensgrupp.</p>
<p>Verksamhetsidé Diaprxaxis vidareutvecklar och kompletterar Källans verksamhet genom interkulturell och interreligiös dialog, förankrad i lokalsamhället, och kopplad till praktiskt socialt förändringsarbete.</p> <p>Alt: Motverka segregation, bidra till integration genom interreligiös dialog- och gruppsamtal bland berörda befolkningsgrupper i Fisksätra</p>	<p>2.Jag-stärkande grupp</p>	<p>-Stärka självkänslan -Lyfta fram människovärdet för långtidssjukskrivna, isolerade hemmafruar</p>	<p>-Krissamtal -Samtalsstöd -Samtal kring egna kroppen</p>	<p>-8 deltagare i sex grupper. -Status: rapporteras i del- och slutrapporter till Referensgrupp.</p>

²⁹ Denna föreslagna vision bygger på tidigare framtagna visioner inom ramen för Källan och Guds hus och har tagits fram i samråd med projektledarna på Diaprxaxis.

<p>Värdegrund: Formulerad av huvudmännen i ”Guds hus”:</p> <p>”Våra gemensamma kärnvärden är: -<i>Förankring</i> – i våra egna traditioner och tolkningar -<i>Respekt</i> – för varandras särart och olikheter -<i>Öppenhet</i> – att ärligt och generöst lyssna och försöka förstå den andre -<i>Mod</i> – att möta varandra, det annorlunda och vår omvärld -<i>Vilja</i> – att ta ansvar för att Guds hus skall utvecklas även på lång sikt.”</p>	<p>3. Matlagningsgruppen</p>	<p>-Ensamma och arbetslösa -Vi diskuterar samhällsfrågor -Medvetandegörande kring svenska samhället -Lyfta upp kulturella skillnader, sex och samlevnad</p>	<p>-Matlagning ger beröm och självkänsla -I princip samma deltagare som föräldrargruppen, inte bara. Några som inte talar svenska, bristande språk. -Något ämne/nyhet i skolan eller tidningar bestäms, uppmärksamma aktuella ämnen, exempelvis valet. -Revolutionen i Egypten -Domedag. Kan tala fritt utan släktingar. Blir inte recenserad. -Bör diskutera hur gruppen utvecklas. -Möjlighet att tala i storgrupp. <i>Projekt mål:</i> 6 deltagare i fyra grupper</p>	<p>4 grupper med 6 deltagare, kristna och muslimska kvinnor: -Status: rapporteras i del- och slutrapporter till Referensgrupp.</p>
	<p>4. Svensk-undervisning</p>	<p>-Att lära sig svenska. -Att våga uttrycka sig på svenska. -Gå tillbaka till SFI, återuppta reguljär svenska-undervisning</p>	<p>Personer som inte klarat SFI pga dyslexi, dålig självkänsla. Närhet och trygghet. Lär de sig svenska? Bör utvärderas. Nivån på svenska. Inte bara regelrätt undervisning. Jag ringer till Vårdcentralen: hur ska jag börja?</p>	<p>-20 deltagare per grupp, fyra grupper -Personer som inte klarar SFI pga dyslexi, eller är analfabeter och har dålig självkänsla.</p>

D. Diap Praxis metod, indikatorer och kvalitetssäkring

Metoderna Diap Praxis använder sig av i det sociala arbetet är främst utvecklade på gruppnivå, men utesluter inte individuellt arbete med exempelvis hemlösa, andra klientgrupper i samarbete med socialtjänst, etc och/eller mer strukturinriktade insatser som påverkansarbete och lobbying. Insatsnivåerna är en kombination av i första hand *målinriktade* och *kliniska* i sin natur, enligt följande (ett exempel från arbetet med familjegrupperna) och kompletterar därmed myndigheternas mer *universella* åtgärder:

Insatsnivåer³⁰

Familjbehandlingsinsatserna inriktas, beroende på metod, syfte och innehåll på olika nivåer:³¹

Universella insatser är inriktade mot områden såsom bostadsområden eller hela samhällen där familjerna eller individerna inte söker hjälp utan plockas ut för hjälpinsatserna. Syftet är att insatserna ska riktas till alla människor, och alla ska kunna ha nytta av dem, exempelvis i samband med barna- och mödravårdscentraler och förskolor.

Målinriktade insatser använder sig av specifika interventioner för människor som inte söker hjälp, men som av olika anledningar har plockats ut. Detta kan exempelvis bero på att de befinner sig i riskzonen för att utveckla problem. Exempel på detta är föräldrautbildningar riktade till en viss grupp familjer, erbjudande om insatser för utåtagerande barn i skolan etc.

Kliniska insatser vänder sig till individer och familjer som söker hjälp ”eftersom de upplever sig ha problem” eller att de uppmanas/tvingas att söka hjälp då man redan har problem.

Det finns inom socialvetenskaperna och forskningen även andra sätt att benämna dessa och liknande insatser såsom *universella, selektiva eller indikerade preventionsprogram* exempelvis när det gäller familjprogram relaterade till förebyggande av våld och kriminalitet hos barn och ungdomar. De traditionella selektiva programmen handlar om t ex hembesök och riktad information mot grupper i riskzonen. De indikerade programmen är ofta behandling som olika former av familjestödande åtgärder.³²

Problemanalys

Vi har tidigare tittat på vilken typ av insatser och hur man kan förstå resultat och s k klinisk signifikans. Varför arbeta med familjer och inte bara individer? Flera terapeuter upptäckte att arbetet med individer inte gav tillräcklig effekt.³³ Man började också använda sig av nya teorier som kommunikationsteori och systemteori. Utgångspunkten var ”att en enskild familjemedlem påverkas av och påverkar andra familjemedlemmar och relationerna mellan dem. Man ser problemen i ett familjeperspektiv genom att uppmärksamma relationerna mellan familjemedlemmarna och påverka dem i mer ”funktionell” riktning. Ett problem uppfattas som systemiskt, dvs i första hand kopplat till den miljö (system) där individen befinner sig. Man har ofta ett multisystemiskt perspektiv, där ett givet problem kan bero på flera faktorer.” Några olika familjeterapeutiska inriktningar:³⁴

³⁰ Hansson (2001), s. 24.

³¹ A.a., s. 23-24.

³² Ferrer-Wreder et al. (2003), s. 22.

³³ Från Hansson (2001), s. 29-30.

³⁴ Från Hansson (2001), s. 30-38.

Virginia Satirs arbete vilar på kommunikationsteori med klara inslag av upplevelsebaserad erfarenhet och självkänedom. Vissa kommunikationsmönster är dysfunktionella och ska ändras till mer funktionella mönster.

Salvadore Minuchin grundade den strukturella familjeterapin. ”Idén var att familjens struktur är orsak till problem i familjen eller hos den enskilde familjemedlemmen.”

Den strategiska skolan betonar interventionerna i familjen som väl genomtänkta strategier och bygger på tanken att problem beror på en felaktig makthierarki där barnen har större makt än föräldrarna.

Lösningfokuserade modeller betonar att svårigheter blir problem genom att man använder felaktiga lösningsförsök eller problemdefinitioner. Teoretiskt är det ofta socialkonstruktivism som ligger till grund för dessa modeller.

Det terapeutiska systemet (second order cybernetics) analyserar både terapeut och familj som ett system.

Språkssystemisk och narrativ inriktning betonar språket och det narrativa, dvs klientens egna berättelser och beskrivningar av sina upplevelser. I det förstnämnda fallet ifrågasätts dessa berättelser och tillsammans med terapeuten försöker man upptäcka nya sätt att beskriva sina upplevelser.

Integrerade modeller använder exempelvis familjeterapi med andra behandlingsinsatser. I Pinosfs problemscentrerad psykoterapi modell integreras biologiska-, individuella-, och familjeterapeutiska modeller. I modell börjar man med att fastställa problemnivån, dvs på vilken nivå hindras problemlösningen? Det kan vara den sk ”problem-kvarhållande strukturen”, som kan innefatta alla medlemmar i familjen och som inkluderar handlingar, biologi, upplevelser såsom tankar och känslor, objektsrelationer (exempelvis inom ursprungsfamiljen) och självstrukturer. Detta kopplas sedan ihop med sammanhanget, som kan vara familje-samhälle, paret eller individen.

Multisystemiskt synsätt ser ”ett enskilt beteende som en del i flera ingående delsystem.” Ett enskilt beteende ses i relation till omgivande delsystem. Åtgärder och behandlingar bör sättas in alla de system som kan påverka symtomen. Associalt beteende kan exempelvis sättas ihop i relation till:

- a) Familjen, genom brist på tillsyn, dålig kontroll, låg värme-hög konflikt,
- b) Individen, genom låg verbal förmåga, psykiatriska symtom,
- c) Sociala faktorer, genom dålig utbildning, dålig struktur och kaotisk omgivning,
- d) Kamrater, genom mycket tid med avvikande kompisar,
- e) Grannskaps- och samhällsfaktorer, genom hög rörlighet, arbetslöshet, dåligt socialt stöd och kriminella subkulturer.

Det behövs mer kunskaper om fungerande multinivå-interventioner i Sverige, men resultaten på förebyggande familjearbete visar på goda resultat exempelvis när det gäller att hantera ungdomsvåld och kriminalitet. En brist är dock i hur insatserna organiseras, där det behövs mer integration och samarbete mellan olika aktörer inom skola och samhället i stort.³⁵

Här kommer Diapaxis metod som används i Fisksätra att närmare presenteras. Diapaxis vision har formulerats enligt följande:

³⁵ Ferrer-Wreder et al.(2003), s.37-28. För en intressant modelldiskussion, se Hansson (2011), s. 40.

”Diapraxis skapar förutsättningar för interkulturella möten i Fisksätra som leder till personlig mognad, medvetenhet kring det egna jaget och delaktighet”

Vad kan en metod som Diapraxis bidra med? Diapraxis är ett exempel på en s k multnivå-intervention. En forskningsgenomgång visar att de mest framgångsrika multnivå-interventionerna ”innehåller en varierad kombination av de aktiviteter som är specifikt utformade för att förändra de risk- och protektiva faktorer som återfinns inom familjen, i skolan, kamratgrupper och övriga samhället. En utmaning är..”samordning och implementering av de separata aktiviteterna”.³⁶

Här presenteras mål/syfte, en sammanfattning av aktiviteterna för att uppfylla gruppverksamheternas syfte, samt en preliminär kommentar när det gäller målgruppsuppfyllelse, vilket är viktigt för att kunna nå ut till de medverkande som är den slutgiltiga målgruppen, enligt projektdokumentet. Några indikatorer för varje aktivitet presenteras. Dessa är inte slutgiltiga, utan kan vara en vägledning för att kunna kvalitetssäkra och göra en kontinuerlig utvärdering av projektet. I detta läge går vi inte in djupare i en metoddiskussion kring vilken typ av indikatorer vi ska koncentrera oss på inom ramen för detta projekt och varför (exempelvis varför flera myndigheter mer fokuserar på prestationsindikatorer än som tidigare ”tillståndindikatorer”), men vi listar olika exempel på resultat och hur man kan mäta en process och/eller en verksamhet.³⁷ ”Integration” som ett begrepp står i centrum för Diapraxis’ verksamhet. Ett sätt att förstå integrationens mångdimensionalitet är att dela in det i fem dimensioner:³⁸

- Arbetsmarknadsintegration* definieras i termer av inlemmande i arbetslivet.
- Social integration* innebär tillgång till ett svenskt socialt nätverk i olika miljöer
- Medborgerlig integration* omfattar medborgerlig och politisk delaktighet genom fullständiga politiska rättigheter³⁹
- Boendeintegration* innebär utvecklingen av etniskt blandade sociala nätverk i bostadsområden och tillgång till boende på egna villkor
- Subjektiv integration* kopplas till en mikrodimension där individuella faktorer interagerar med strukturella faktorer.

Diapraxis bygger i första hand på andra och femte dimensionen ovan, men man har också genom andra verksamhetsområden tangerat de flesta av ovanstående beståndsdelarna. Vi återkommer senare hur man inom ramen för en tydligare metodik kan få dessa dimensioner att samverka inom ramen för projektet.

Inom ramen för Diapraxis projekt har de projektansvariga tillsammans med en metodutvecklare gått igenom gruppaktiviteterna, deras syften och vilka typer av målsättning varje grupp ska ha. Följande är ett utdrag ur en första rapport som presenterades under hösten 2012 och som också utgör en viktig grund till denna metodhandbok. Varje aktivitet, dvs *föräldragrupp, jag-stärkande grupp, matlagingsgrupp och svenskundervisningsgruppen*, presenteras separat med mål/syfte, aktivitetsinnehåll och målgruppsuppfyllelse. Sedan följer några förslag på indikatorer och en ”att-göra-lista” som bygger på samtal med projektledarna för Diapraxis. I vissa fall återstår arbete

³⁶ Föräldrastöd i teori och praktik, s. 32.

³⁷ *Integration och indikatorer. Några teoretiska och metodologiska utgångspunkter för användandet av indikatorer*, Integrationsverkets rapportserie 2004:03, s. 52-53.

³⁸ A.a, s-10-11.

³⁹ Gärde 2011, *Indikatorer för kvalitetssäkring och utvärdering, Diapraxis 2010-12*.

med att förtydliga indikatorer och att bryta ner dem i s k domäner (delområden). Varje indikator bör också ha en tydlig måttbeskrivning som underlättar för utvärdering. Detta ger en bra överblick över aktiviteterna 1-4 och vilka svårigheter och utmaningar den här typen av socialt arbete har att hantera på olika nivåer. Vi använder dessutom en del av de tidigare presenterade arbetsbladen och analysinstrumenten och applicerar dem på Diapaxis verksamhet.

Gruppverksamhet 1: Föräldragrupperna

<i>Aktivitet 1:</i> Föräldragrupp	<i>Mål/Syfte:</i> ⁴⁰	<i>Aktiviteter</i>	<i>Målgruppsuppfyllelse</i>
	-Bryta segregation, nå religiöst isolerade. -Förmedla nytt förhållningssätt vad gäller familje- och samhällsrelationer. -Medvetenhet om rättigheter och skyldigheter. -Fyra grupper med 8 deltagare per grupp.	-Göra hemuppgifter -En grupp med 6-8 deltagare (kvinnor) -10 träffar och uppföljning -Ett material finns tillgängligt <i>Projekt mål:</i> 8 deltagare i fyra grupper	-Genomförda 4 grupper med 8 deltagare i varje grupp under projektperioden 2010-12 -Status: Redovisas i månadsrapporter, slutrapport och utvärdering.

Indikatorer

Processindikatorer

1. Aktivitetssuppfyllelse: Genomförda 4 grupper med 8 deltagare i varje grupp under projektperioden 2010-12

Resultatindikatorer

2. Målgruppsuppfyllelse:
Verksamheten har nått ut till föräldrar med olika kulturella och religiösa bakgrunder, dvs anhörighetsinvandrare, arbetskraftsinvandrare, personer med ”synnerliga ömmande omständigheter/humanitära skäl, tredjelandsmedborgare samt majoritetsbefolkningen (se fråga 1 i bil till ansökan).
3. Måluppfyllelse 1: Verksamheten har skapat förståelse mellan olika kulturella och religiösa grupper
4. Måluppfyllelse 2: Verksamheten har bidragit till integration

*Exempel på indikatorer för social integration:*⁴¹

Tillgång till mellanetniskt socialt nätverk: här kan det exempelvis handla om kontakten mellan chilener och irakier i Fisksätra och möjligheten att använda sig av dessa kontakter i olika frågor, som att skaffa sig en bostad, få nya vänner och bekanta, ventilera olika typer av problem och glädjeämnen och därmed få nya perspektiv.

Interaktion i mellanetniskt socialt nätverk handlar dessutom om hur interaktionen är mellan olika befolkningsgrupper i ett område som Fisksätra. Hur ser det exempelvis ut mellan muslimer som har olika nationella och etniska bakgrunder, såsom somalier och araber från Mellanöstern?

⁴⁰ ”Mål/Syfte, aktiviteter och målgruppsuppfyllelse” fylldes i efter några sessioner och samtal med Pernilla Landin och Wafaa Rahbi i maj-juni 2011.

⁴¹ ”Integration och indikatorer”, Integrationsverket 2004.

-Interetniskt kontakt i närområdet kan också vara en viktig indikator för att bryta isolering och skapa mångfald mellan exempelvis katoliker och muslimer i en förort som Fisksätra, som kanske har mer kontakt med varandra än sina moderförsamlingar i Innerstaden.

-Intern social integration handlar också om att vara delaktig och ha kontakter med vänner och bekanta från den egna befolkningsgruppen och därmed öka chansen till att få bostad, jobb och social samvaro.

Datakälla och mätning av indikator: Gör en enkät som gruppdeltagarna får fylla i innan man börjat i familjegruppen. Gör en kortare mittaktivitetsutvärdering. Utvärdera vid slutet. Intervju av några av gruppdeltagarna innan programmet startat för att se vilka förväntningar man har, efter 4-5 aktiviteter och i slutet. Exempel på frågorna ska spegla hur familjegruppens arbete lett till att deltagarna:

- a) *Antalet familjer/ sociala kontakter man umgås med har ökat och differentierats*
- b) *Fått tillgång till ett socialt nätverk utanför den egna minoritetsgruppen*
- c) *Fått förståelse för familjeroller inom den egna kulturen och inom ramen för majoritetssamhällets normer och lagar*
- d) *Förmåga att hantera och lösa problem av social natur inom den egna familjen*
- e) *Förståelse av föräldraroll inom den egna kulturen och Sverige*
- f) *Förmåga att jämföra och bedöma jämställdhet mellan män och kvinnor*
- g) *Kunskap om pappa- och mammaroller inom den egna kulturen och Sverige*
- h) *Kunskap om vilka rättigheter barn har i Sverige*
- i) *Kunskap om metoder för att stödja barn med funktionsbinder*
- j) *Förmåga att analysera de faktorer som försvårar för familjer att delta i samhället olika funktioner och områden*

5. Måluppfyllelse 3: Verksamheten har bidragit till självstärkande arbete

Att göra:

1. Göra en verksamhetsplan som definierar de framtida familjegruppernas utformning. Jag föreslår att ”en grupp definieras som en aktivitet som pågått 8-10 ggr med ett givet socialt tema som anknyter till integrationsområdet” (se ovan).
2. ”En deltagare” är en person som deltagit i en aktivitet. En deltagare kan delta i flera ”grupper”, men mål ska också sättas upp för det totala antalet unika individer som deltar i grupperna.
3. Projektledarna ska också göra en analys av *målgruppsammansättningen*, som ska innehålla de grupper som Integrationsfonden prioriterar, som nyanlända, personer med ”synnerligen ömmande omständigheter och humanitära skäl” men också svenskfödda kvinnor och män.
4. Viktigt att fokusera både på män och kvinnor (vilket inte betyder att vi kan ha exempelvis kvinnogrupper, när man väljer att göra det. Männerna måste också få tillgång till den här typen av aktiviteter.
5. Innehållet i dialogen, samtalen är också otroligt viktiga. Bör också sättas i relation till indikatorerna, se ovan där olika förslag finns. Idag är det (i det metodmaterial jag fått)

nästan enbart fokus på barnet (barnens behovs, föräldraroll utifrån barn, barnets grundläggande behov, skillnader och likheter mellan att vara barn i Sverige och hemlandet, uppväxtförhållanden i Sverige, barnuppfostran, fritt valda ämnen).

Kommentar till process- och resultatindikatorerna: Dessa har blivit formulerade i projektansökan till Integrationsfonden och bearbetade till Diap Praxis. Vissa av målen är övergripande såsom ”bryta segregationen”. Handlar det om exempelvis ”upplevd segregation” eller att integrationen i någon form genom Diap Praxis bidragit till ”att bryta segregationen”? Vad som är mycket viktigt i ett projekt av Diap Praxis natur är dokumentation och möjligheten att intervjua gruppdeltagarna innan, under och efter genomförda aktiviteter för att få en bättre förståelse för verksamhetens måluppfyllelse.

Mervärde och verksamhetsanalys av Diap Praxis familjegrupsarbete

Diap Praxis familjegrupp: Bygger på *Mellow Parenting* och den svenska manualbaserade versionen ”Bättre föräldraskap”. Metoden visar på goda resultat i England, men ingen systematisk utvärdering har gjorts med exempelvis en jämförelsegrupp och där det fanns stora bortfall bland de medverkande. Inga svenska resultat finns från användning av denna modell. Viktigt att upprätta ett skattningsystem med några huvuddimensioner för uppföljning, såsom:⁴²

- a) Förberedelse av barnet innan mammorna gör något med dem. Säga till barnet att man nu ska göra det ena eller andra.
- b) Visa positiva känslor, som att visa värme, tala med positiv ton, att visa fysiskt att man tycker om barnet.
- c) Hantera och förstå negativa affekter. Vad händer när man talar med negativ ton, är våldsam eller kritiserar barnet?
- d) Olika sätt att utveckla barnets självständighet.

Diap Praxis i Fisksätra har utvecklat en manual med tematiska områden som används som utgångspunkt i familjegrupsarbetet. Det finns dock utrymme för att deltagarna själva bestämmer vad man ska ta upp och en flexibilitet och lyhördhet och vilka ämnen som ska behandlas. Några frågor ställdes till Diap Praxis projektledare om på vilket sätt detta familjegrupsarbete är annorlunda och har ett mervärde?

På vilket sätt utmärker sig Diap Praxis sociala arbete i relation till liknande verksamheter såsom familjegrupper och jag-stärkande verksamheter? Ge tre konkreta exempel där Diap Praxis ger ett mervärde för de berörda.

Följande svar formulerades av Diap Praxis projektansvariga, se nedan. OBS att en del av resonemangen gäller inte bara familjegrupperna, men också aktivitet 2 nedan, dvs Jag-stärkande gruppen.

Exempel 1: ”Det **förtroende** som vi (Källan) byggt i mötet med enskilda människor, vilket är en av de främsta rekryteringsformerna. Även att gruppen och ledarna utgör en **trygghet** för deltagarna, vi pushar heller inte deltagarna utan varje deltagare har sin egen takt i utvecklingen. De får också ha **olika språk och förkunskaper** så det är viktigt att möta varje deltagare där den befinner sig. När det kommer fördomar mot något så får det komma ut, varje deltagare får prata till punkt och sedan kan vi diskutera det tillsammans i gruppen. Här kan också konsekvenserna av fördomen få möjlighet att lyftas och samtalas

⁴² Hansson (2001), s.57.

om. Det viktigt att värna om familjens egen struktur och hitta familjens unika möjligheter.”

Exempel 2: ”Att vi lyfter upp de speciella frågeställningarna kring barnuppfostran som materialet (den framtagna manualen) bjuder, t.ex. medvetenhet kring föräldrarollen, men framförallt vikten av att bekräfta deras oro och sätta ord på vad den står för, vilka konsekvenser oron kan få och vilka uttryck kan den sedan ta sig. Detta är inget som deltagarna är vana att reflektera kring eller ens formulera, än mindre våga uttala! Här i gruppen törs man formulera sina fördomar då ingen blir dömd för sina åsikter, återigen vi är ingen myndighet (otroligt viktigt). Det är viktigt att **fördomarna får ta plats**. Då någon tycker att någon annan gör fel eller säger för mycket, får man bli arg och gråta, springa ut och smälla i dörrar, det händer också, det kan bli mycket känslolöst! Men det visar sig ofta att känslouttrycken står för att man gör likadant själv men bara inte vågat uttrycka det. Ett exempel för detta har varit **barnaga**. Då någon vågar öppna sig, uttrycker eller vågar berätta om sina familjehemligheter så är det viktigt att gruppledarna även fångar upp i enskilda samtal.”

En gruppdeltagare sa:

”Jag längtar efter varje torsdag då jag får öppna mitt hjärta och berätta om mitt innersta för er, om jag inte fick göra det skulle jag sprängas och min familj förgöras!”

”Det här är **människor som redan känner sig utpekade** pga sin religion, språk och kultur vilket gör att vissa ämnen blir ännu mer tabu att prata om. För man vill inte få mer stämpel på sig om att vara andra klassens medborgare, bli mer anklagad för att vara dålig förälder. Vara sämre människa. Vem anklagar en för det? Samhället. **Vem är samhället?** Vårdcentral, skola, människor ute på stan, människor på bussen. Detta gör ju också att man hellre stannar (isolerar) sig i sin förort bland sina landsmän, än vågar bli del av samhället. Det här är ingen kurs med färdiga svar utan svaren formuleras (eller får hjälp med) gruppen och deltagarna själva. Vi tittar inte med ett uppifrån perspektiv utan mötet sker i ögonhöjd, framförallt kunna och våga fånga upp rädslan, kanske det som inte sägs men det finns där – ligger i luften. Vid kursens slut får man ett **Diplom**, det är som en bekräftelse på vad man har lärt sig, det är mycket viktigt för deltagarna.”

Exempel 3: ”Vi vägleder deltagarna vidare med sina behov, tex kontakter med soc, skola, BUP. Men framförallt – inte bara vägleder utan följer sedan med till mötet med soc osv. eller vi bokar ett enskilt samtal för att prata vidare om en deltagares specifika behov. Den tiden kan vi på Källan ge våra deltagare.”

”Vi bjuder in Närpolisen - där man har möjlighet att få en miniföreläsning om vilka akuta problem som finns i området, t ex hur ser det ut med droger alkohol på orten just nu. Men också möjlighet att lära känna polisen samt kunna ställa vilka frågor som helst.”

”Vi bjuder in socialtjänsten, - inför de mötena formulerar gruppen egna frågor som man vill få svar på. Det här ger en chans att få träffa ”Soc” under trygga och oskyldiga former. Att vi tar det från hållet vilka är dina rättigheter gentemot ”Soc”, vilken hjälp kan man få i olika situationer?”

”Deltagarna ska lära sig att det är möjligt att vara en bra förälder med en viktig föräldraroll även i Sverige, precis som i sitt hemland. Allt är så nytt i det nya landet, nya

regler, lagar språk, samhälle, svenskars förhållande till religion, svenskars syn på familjen som inte är lika viktig som individen. Den svenska politiken som är främmande, ungdomars sätt att umgås med varandra. Det finns ett telefonnr att ringa då barnen blir tillsagda av sina föräldrar (Bris), Allt detta upplevs som ett hot mot sig själv, man har aldrig fått chansen att lära eller tänka kring detta då man kommer från ett land i kris. Eller varit jagad hela livet eller landet erbjuder inte sådana tjänster. Att det finns något som heter FN s barnkonvention, och den ska man förhålla sig till. I sin egen kultur har man ofta fått lära sig att dina föräldrar vet och kan bäst, de har alltid rätt. Vad du än utsetts för måste du alltid återvända till dem. Det som händer i familjen stannar i familjen!”

”Hur vi tänker utveckla materialet är att våga uttrycka sig ännu tydligare i de speciella ämnena, utifrån det som kommit fram i grupperna, t ex barnaga.”

”**Vi har ingen rätt att uppfostra familjer** eller individer, vi har heller inget intresse i det. Men då familjer ber om hjälp med sina problem, tex. Skola, barn, make, kultur, droger, svenskar då kan vi hjälpa till, ta det på allvar. Om någon blir irriterad på att vi pratar om vad vi gör – vad vi är ute efter, vi är inte ute efter något!”

Tankar om Skolan:

”Att föräldrar medvetet väljer att ”isolera” sina barn i skolor i Fisksätra. Där finns i stort sett enbart barn med invandrar bakgrund, på grund av okunskap, rädsla för att de ska integreras med svenskar och samhället, och på grund av fördomar mot det svenska sättet att uppfostra barn, det är inte bra hur flickor och pojkar så öppet umgås. Dålig erfarenhet av de svenskar de möter i förorten, de dricker för mycket alkohol, är ensamstående har psykiska problem, i största allmänhet inte bryr sig om sina barn. De går bara hemma och drar utan jobb.”

Gruppverksamhet 2: Jag-stärkande grupp

<p><i>Aktivitet 2:</i> Jag-stärkande grupp</p>	<p><i>Mål/ Syfte</i> -Stärka självkänslan -Lyfta fram människovärdet för långtidssjukskrivna, isolerade hemmafruar</p>	<p><i>Aktiviteter</i> -Krissamtal -Samtalsstöd -Samtal kring egna kroppen <i>Projektmål:</i> 8 deltagare i sex grupper</p>	<p><i>Målgruppsuppfyllelse</i> 8 deltagare per Jag-stärkande grupp, 6 grupper.</p>
---	--	--	--

Målgruppsuppfyllelse

8 deltagare per Jag-stärkande grupp, 6 grupper.

Resultatindikatorer

1. Målgruppsuppfyllelse:

Verksamheten har nått ut till personer ”i behov av jag-stärkande aktiviteter och stöd i återhämtningsprocessen genom aktiviteter med hög grad av deltagarinflytande- och medverkan.” Vilka är dessa? Isolerade hemmafruar? Finns andra kategorier som vi bör nå ut till?

2. Måluppfyllelse 1: Brukarmedverkan: Deltagarna har varit med att utforma jag-stärkande verksamhet som ger stöd till återhämtningsprocessen inom något eller några av följande områden:

-Längre arbetslöshet, sjukskrivning, utanförskap, isolering.

3. Måluppfyllelse 2: Genom enklare arbetsträning och motiverande arbete som fokuserar på rutiner, motivering och samspel, dialog och interaktion har verksamheten bidragit till en förbättring av livskvaliteten inom något eller några av följande områden för gruppens deltagare:

-Längre arbetslöshet, sjukskrivning, utanförskap, isolering.

Datakälla och mätning av indikator: Gör en enkät som gruppdeltagarna får fylla i innan man börjat aktiviteterna. Gör en kortare mittaktivitetsutvärdering. Intervju av några av deltagarna och resurspersoner. Utvärdera vid slutet. Exempel på frågorna, ämnen att behandla och utvärdera:

- a) *Tillståndsindikatorer:* Social situation när det gäller försörjning, eventuell sjukskrivning, exempel på sociala problem kopplade till utanförskap och isolering och som skulle kunna åtgärdas inom ramen för gruppen.
- b) *Relevans i inriktning:* Deltagarna har formulerat 2-3 sociala problem de stött på i sina egna liv som de vill arbeta med.
- c) *Brukarmedverkan:* Resurspersoner knyts till gruppen, beroende på de problem som formulerats
- d) Ett "självhjälpsprogram" på 8-10 ggr sätts ihop av deltagarna och resurspersonen.
- e) *Metodval:* Deltagarna arbetar med väl beprövade sociala metoder på interpersonell och gruppnivå för självhjälps- och eller jag-stärkande grupper.
- f) *Kontextindikatorer:*⁴³ Hur kan socialtjänsten, socialpsykiatri och andra myndigheter bidra till att målen uppfylls? På vilket sätt är den jag-stärkande gruppen ett komplement eller alternativ till socialtjänsten och det behandlingsarbete som finns tillgängligt? Ringa in och förklara bristerna idag. Hur ser deltagarna på myndigheter utifrån sina egna erfarenheter? Vad bör åtgärdas och förbättras? Hur kan detta beskrivas och ringas in?

Att göra:

1. Vilken typ av program/metod är grundbulten/ryggraden i denna aktivitet?
2. En verksamhetsplan för 8-10 aktiviteter bör skrivas som bygger på tidigare erfarenheter.
3. Hur kan vi dokumentera och följa upp kontakterna med de berörda myndigheterna och intressenterna som spelar en central roll i arbetet med de "jag-stärkande processerna" för de berörda deltagarna?

⁴³ Dvs "Indikatorer som beskriver relevanta faktorer i den samhälleliga kontexten för ett visst integrationsstadium. Dvs avser att identifiera indirekta kontexteffekter som kan antas påverka tillståndsförändringar och policyprestationer." Från *Integration och indikatorer*, 2005.

4. Hur kan vi följa och förstå jag-stärkande processer för de berörda individerna? Hur vet vi att vi ”bidragit till stärkt självkänsla och lyft människovärde”?

5. Hur förstärker vi gruppledarnas kompetens genom handledning och olika former av stöd för programinnehåll?

Analys av verksamhetsinnehållet

En viktig fråga som alltid kommer upp i metodsammanhang är vilken teoretisk modell som används och varför? Detta har också uppkommit i Diapraxi arbete och då kanske speciellt med de terapeutiska inslagen såsom bildterapi. Detta knyter an till det Malcolm Paine är en del av ”social arbetets praxisteorier”. Dessa omfattar tre skilda synsätt:⁴⁴

1. Reflexivt-terapeutiskt synsätt (främja och underlätta utveckling och självförverkligande),
2. Socialistiskt-kollektivistiskt synsätt (förtryckta och missgynnade ska få kontroll över sina liv),
3. Individualistiskt-reformistiskt synsätt (välfärdsstatens service till medborgarna).

Bildterapi som verktyg inom jag-stärkande arbete har direkta reflexivt-terapeutiska inslag. Frågor som kommit upp under verksamhetens gång är exempelvis:

- På vilket sätt använder vi oss av bildterapi?
- Kopplingen bilder och Islam, hur hanteras detta?

Vilka svårigheter och utmaningar?

- a) Hur kvalitetssäkrar vi den jag-stärkande verksamheten? Hur vet vi att det vi gör är ”bra” och relevant? Ge tre konkreta exempel?
- b) Hur når vi ut till de berörda målgrupperna? Beskriv dem, inte bara i generella termer, men med minst tre konkreta exempel?
- c) Kan vi beskriva de terapeutiska effekterna av Diapraxi jag-stärkande verksamhet?
- d) Finns det andra metoder än bildterapi som kan användas? I så fall vad?
- e) Skissa på hur 8-10 sessioner av Diapraxi jag-stärkande verksamhet skulle kunna se. Ge rubrik och syfte för varje session.

Metoden är m a o under stark utveckling med intressanta aspekter hur exempelvis personer med muslimsk bakgrund arbetar med bilder och att teckna, vilket ifrågasatts i den egna religionen. En del av deltagarna har därför inledningsvis varit avvaktande och inte direkt deltagit i bildterapi, men under arbetets gång och speciellt då gruppledaren är en erfaren socialpedagog som talar arabiska, så har förtroendet vuxit och inneburit att deltagarna reflekterat och delat sina känslor genom att arbeta med målning och teckning i olika former.

Gruppverksamhet 3: Matlagningsgruppen

<i>Aktivitet 3.</i>	<i>Mål/Syfte</i>	<i>Aktiviteter</i>	<i>Målgruppsuppfyllelse</i>
Matlagningsgruppen	-Ensamma och arbetslösa -Vi diskuterar samhällsfrågor -Medvetandegörande kring svenska samhället	-Matlagning ger beröm och självkänsla -Inledningsvis i princip samma deltagare som föräldragruppen.	-4 grupper med 6 deltagare, vänder sig till kristna och muslimska kvinnor:

⁴⁴ Paine (2002), s.24-26

	-Lyfta upp kulturella skillnader, sex och samlevnad	Några som inte talar svenska, bristande språk. -Något ämne/nyhet i skolan eller tidningar bestäms, uppmärksamma aktuella ämnen, exempelvis valet. -Revolutionen i Egypten -Domedag. Kan tala fritt utan släktingar. Blir inte recenserad. -Bör diskutera hur gruppen utvecklas. -Möjlighet att tala i storgrupp. <i>Projekt mål: 6 deltagare i fyra grupper</i>	- <i>Status:</i> Rapporteras i månadsrapporter.
--	---	---	---

Indikatorer

Processindikatorer

1. Aktivitetsuppfyllelse: Genomförda 4 grupper med 6 deltagare i varje grupp under projektperioden 2010-12.

Resultatindikatorer

2. Målgruppsuppfyllelse: Minst 24 deltagare, ensamma och isolerade (hur vet vi detta?), med olika kulturella, religiösa och sociala bakgrunder ska ha deltagit i varje matlagningsgrupp. Även svenskfödda ska delta i gruppaktiviteterna. Målgruppen är i första hand kristna och muslimska kvinnor.
3. Måluppfyllelse 1: Deltagarna har blivit medvetandegjorda om det svenska samhället (måste brytas ned i något mer konkret: vad betyder ”medvetandegörande”? Exempel på ett tillstånd som innebär att vara ”medvetandegjord”? Stärkt självkänsla?) Begreppet ”medvetandegöra” bör operationaliseras, dvs ska kunna kvantifieras kvalitativt eller kvantitativt.
4. Måluppfyllelse 2: Deltagarna har fått redskap för att kunna uttrycka sig inför en grupp och skapat utrymme för ”att tala fritt”.

Datakälla och mätning av indikator: Gör en enkät som gruppdeltagarna får fylla i innan man börjat aktiviteterna. Gör en kortare mittaktivitetsutvärdering. Intervju av några av deltagarna och resurspersoner. Utvärdera vid slutet. Exempel på frågorna, ämnen att behandla och utvärdera:

Att göra:

1. Vi bör definiera vad ”en grupp” innebär? Dvs, en grupp i detta (projekt)sammanhang sätts ihop utifrån en aktivitet som har en början och ett slut. Hur många gånger ska gruppen träffas inom ramen för projektet, 6-8 ggr?
2. En gruppdeltagare bör också definieras inom ramen för verksamheten. Just nu är det mer karaktären av löpande öppet-husverksamhet för ungefär samma deltagare, som också deltar i andra aktiviteter.

3. Aktivitetsinnehållet och kopplingen mellan matlagningen och de mycket ambitiösa visionerna kring ”medvetandegörande” bör utvecklas och klargöras. Vilken typ av socialt arbete bör vi bedriva på gruppnivå för att kunna ”medvetandegörande”? Exempel på sociala processer som lett till medvetandegörande?

Gruppverksamhet 4: Svensk-undervisning

<i>Aktivitet 4:</i> Svensk-undervisning	<i>Mål/ Syfte</i> -Att lära sig svenska utifrån sina egna förutsättningar. -Att våga uttrycka sig på svenska. -Gå tillbaka till SFI, återuppta reguljär svenska-undervisning	<i>Aktiviteter</i> Närhet och trygghet. Lär de sig svenska? Bör utvärderas. Nivån på svenska. Inte bara regelrätt undervisning. Jag ringer till Vårdcentralen: hur ska jag börja? <i>Projekt mål:</i> 20 deltagare per grupp, fyra grupper	<i>Målgruppsuppfyllelse</i> -20 deltagare per grupp, 4 grupper. -Personer som inte klarat SFI pga dyslexi, eller är analfabeter och har dålig självkänsla.
---	---	---	--

Indikatorer

Processindikatorer

1. Aktivitetsuppfyllelse: Genomförda 4 grupper med 20 deltagare per grupp under 2010-12.
2. Ett svenskundervisningsprogram som har utvärderats kontinuerligt och fungerar för denna målgrupp genomförs under projektperioden 2010-12.

Resultatindikatorer

3. Målgruppsuppfyllelse: Verksamheten har nått ut till personer som inte klarat SFI pga dyslexi, eller är analfabeter och har dålig självkänsla.
4. Måluppfyllelse 1: Verksamheten har lett till att minst 20% (måttet kan diskuteras) av deltagarna återupptagit den reguljära SFI-undervisningen.
5. Måluppfyllelse 2: Deltagarna vågar uttrycka sig på svenska och förmedlar glädje i lärandeprocessen.

k) *Datakälla och mätning av indikator*: Gör en enkät som gruppdeltagarna får fylla i innan man börjat i familjegruppen. Gör en kortare mittaktivitetsutvärdering. Utvärdera vid slutet. Intervju av gruppdeltagare.

Att göra:

1. Se över detta pedagogiska svensk-undervisningsprogram för utsatta och marginaliserade grupper. Hur vet vi att deltagarna lär sig svenska? Eller hur kan vi utforma alternativa lärandemål för denna kategori deltagare?
2. Borde svenskundervisningen kopplas till någon form av praktik där man kan testa det man lärt sig? Detta kan också vara en del av nätverksarbete med olika sammanhang som kan stärka deltagarnas självkänsla.

3. Hur kan vi stärka samarbetet med SFI och de aktörer som bedriver svenskundervisning genom erfarenhetsutbyte och diskussion av pedagogiska modeller?
4. Kanske vi borde inbjuda någon pedagogisk expert som kan ge råd och handledning just i detta moment?

Slutsatser och rekommendationer

Diap Praxis är inte bara ett projekt i Fisksätra, men en metod och en process som inspirerar till handling för alla som är intresserade av socialt förändringsarbete och byggstenar som kultur och religion. Vi har i denna metodhandbok tagit upp några konkreta exempel utifrån Diap Praxis erfarenheter i Fisksätra, men vi tror också att mycket av de lärdomar som verksamheterna genererat också kan komma till nytta för andra och liknande verksamheter. Här kommer några rekommendationer och slutsatser från Diap Praxis till idéburna och trosbaserade organisationer, samfund och andra intressenter, såsom myndigheter och alla berörda människor:

Ensam är inte bäst

1. **Du är inte Ensam:** Varför bygga upp ett eget socialt arbete bara inom ramen för det egna trossamfundet, när sociala problem är något som är större än den egna organisationen?

Uppfinn inte hjulet på nytt

2. **Det du tror är Unikt har någon redan tänkt ut och genomfört.** Uppfinn inte hjulet på nytt, bygg istället på andras och egna erfarenheter och misstag.

Kunskapsgenerera!

3. **Du lär dig inte bara nya Kunskaper; du bidrar till nya Kunskaper:** Genom det sociala arbetet generar du nya kunskaper. Din organisation blir lärogenererande och inte bara en lärande organisation.

Kompetensutveckling utifrån reella sociala problem

4. **Stärk den egna Institutionen genom att styrelse, ledning och medlemmar samverkar och får ta del av kompetensutveckling utifrån de sociala problemen som finns i lokalsamhället.** Det är inte bara de som sitter i ledningen som får ta del av nya metoder och innovativt tänkande: detta genomsyrar hela organisationen och det egna trossamfundet.

Metodutvecklingen slutar aldrig.

5. **Metodutveckling är ditt alfa och omega:** Din favoritmetod kan alltid bli bättre: utveckla den i dess fulla potential.

Formulera en gemensam värdegrund

6. **Din värdegrund är inte organisationens värdegrund.** Värdegrunden är inte allt, men utan grund inget tak/skydd. Varje samfund och trosbaserad organisation har formulerat sina egna värdegrunder utifrån sina egen tro och lära. De samverkande organisationerna måste enas om en gemensam värdegrund för verksamheten, som fungerar i ur och skur.

”Religiös tro inte garanti för kvalitet”

7. **Din religiösa tro är ingen garanti för ett ”bra socialt arbete”.** Bara för att du kanske tror att din egen religion är den enda rätta betyder inte detta att den är en garanti för kvalitet när det gäller socialt arbete.

Gör inte bara saker för att få uppskattning

8. **Du kommer inte att bli älskad av alla inom det egna samfundet:** När du engagerar dig och samverkar med andra kommer du att bli kritiserad och ifrågasatt i de egna leden.

Slakten är inte alltid värst!

9. **Glöm inte slakten och dina sociala nätverk utanför den egna familjen:** Abrahams, Jesus och Mohammads följeslagare är alla släkt även om inte alla har tid att umgås utanför den egna familjen. Slakten är inte alltid värst!

Tro utan gärningar..

10. **Att säga är silver att göra är guld:** Du är en ”doer” och arbetar hårt, med utgångspunkt från de sociala behov som finns i närsamhället. Diapraxis is the word!

”Diapraxis is the word...”

Litteratur och referenser

- Berg, Inso Kim 1997. *Familjebehandling. Lösningfokuserat arbete med utsatta familjer*. Mareld.
- Blom, Björn och Stefan Morén (2011). *Utvärdering i socialt arbete. Utgångspunkter, modeller och användning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Borell, Klas och Arne Gerdner 2010 *Svenska muslimska församlingar. En sammanfattning av ett Forskningsprojekt*. Tillgänglig på följande länk:
<http://www.miun.se/Global/Institutioner/SOA/Forskningsprojektet%20Svenska%20muslimska%20f%C3%B6rsamlingar%5B1%5D.pdf>
- Borell, Klas och Arne Gerdner *Motstånd och stöd: En studie av svenska muslimska församlingar: Sociologisk Forskning*, årgång 47, nr 4, 2010.
- Bravo, Marcela och Eva Britt Lönnback. *Förebyggande psykosocialt arbete med invandrade familjer. Gruppmetod som stärker integrationsprocessen*. Fou rapport 1997:22, Stockholms stad.
- Brottsförebyggande rådet*, rapport 2003:6.
- Chambers, Robert 2006. Se följande länk:
<http://www.ejisd.org/ojs2/index.php/ejisd/article/viewFile/238/159>
- Darvishpour, Mehrdad och Charles Westin (red) 2008 *Migration och etnicitet, perspektiv på ett mångkulturellt samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Ferrer-Wreder, Laura, Håkan Stattin och Erica Karlsson (red) 2003. *Föräldrastöd i teori och praktik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ).
- Hanssen, Ingrid 1998. *Omvårdnad i ett mångkulturellt samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, Kjell (et als) 2001: *Familjebehandling på goda grunder*. Gothia.
- Healy, Lynne M. 2008. *International Social Work*. Oxford University Press.
- Hosseini-Kaladjahi, Hassan 1997. *Iranians in Sweden: Economic, Cultural and Social Integration*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.
- Kearns, Kevin P. "From Comparative Advantage to Damage Control: Clarifying Strategic Issues Using SWOT Analysis," *Nonprofit Management and Leadership*, Vol. 3, No. 1, Fall 1992. I *Support Center for Nonprofit Management*.
- Larsson, Sam et als 2008. *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundström Mattsson, Åsa 2004. *Socialt förebyggande arbete – med familjecentralen som arena*. FoU Södertörn.
- McGuire, Meredith B. Religion 2002 *The Social Context*. USA: Thomson Learning.
- Ouis, Pernilla 2010 *Att möta olika människor lika*. I *Omvårdnad i mångkulturella rum. frågor om kultur etik och reflektion*. Carin Björngren Cuadra (red.), Lunds: studentlitteratur
- Payne, Malcolm 2005. *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Salle, Alvin L. et als (2001) *Innovative Practices with Vulnerable Children and Families*. USA: Eddie Bowers Publishing.
- Sivonen, Kerstin 2000. *Vården och det andliga – En bestämning av begreppet "andlig ur ett vårdvetenskapligt perspektiv*. Diss. Åbo Akademi förlag.
- Weber (1921, 1983). *Ekonomi och samhälle. Förståelsesociologins grunder 1. Sociologiska begrepp och definitioner. Ekonomi, samhällsordning och grupper*. Lund: Argos.

Bilagor Verktyg, arbetsblad och analysinstrument

Här redovisas ett tiotal olika verktyg som kan användas inom interkulturellt och interreligiöst socialt arbete. Verktygen har också ett bredare användningsområde för exempelvis omvärldsanalys och organisationsutveckling, både för trosbaserade organisationer men också sekulära enskilda organisationer såsom olika former av föreningar och stiftelser (här ofta benämnda NGOs). Verktygen och arbetsbladen listas utifrån den problemanalys som gjorts i *Del 2, Metoder för interreligiös och interkulturell samverkan (Diap Praxis)*, sidorna 16-19.

Bilaga 1 Oktagonen, Organisationsbedömning och utvärdering

ORGANISATIONSBEDÖMNING OCH UTVÄRDERING, Oktagonen⁴⁵

Arbetsblad 1: Strategisk översyn av verksamhetsidé: se dimensionen 1:2 nedan.

Arbetsblad 7: Resultat: analys av arbetet med de berörda målgrupperna, se dimensionen 4:1.

Arbetsblad 8: Dimension externa relationer, 3:1 nedan.

1. Organisationsbas

1:1 STRUKTUR

		Skattning 0-3
1	Organisationsstruktur	
2	Projektbeskrivning	
3	Styrgrupp	
4	Referensgrupp (intressenter)	
5	Årsmöte	
6	Ledningsfunktioner med arbetsfördelning	
7	Verkställande organisation	
8	Finansiering	
9	Dokumentation	
Summa		
Medelvärde		

Bedömning:

A. Saknas	0 poäng
B. <i>Finns, men fungerar ej tillfredsställande</i>	1 poäng
C. <i>Finns, fungerar tillfredsställande</i>	2 poäng
D. <i>Finns, fungerar mycket bra och utvecklas</i>	3 poäng

1:2 IDENTITET

		Skattning 0-3
1	Formulerad gemensam värdegrund	
2	Vision	
3	Verksamhetsidé	

⁴⁵ Tool developed by the Swedish International Development Cooperation Agency/Swedish Mission Council and adapted/updated by Dr Johan Gärde, AUB NGO-Management Program, 2002, Ersta Sköndal University College 2008, 2009, 2012.

4	Koppling strategi och operativ verksamhet	
5	Strategisk planering	
	Summa	
	Medelvärde	

A.	Saknas	0 poäng
B.	<i>Finns, men fungerar ej tillfredsställande</i>	1 poäng
C.	<i>Finns, fungerar tillfredsställande</i>	2 poäng
D.	<i>Finns, fungerar mycket bra och utvecklas</i>	3 poäng

2. Resurser

2.1 MÄNSKLIGA

**Skattning
0-3**

1	Kvinnor och mäns delaktighet i styrgruppen	
2	Kvinnor och mäns delaktighet inom arbetsområden 1-3	
3	Kvinnor och mäns delaktighet på olika nivåer inom organisationen	
4	Förnyelse av personal	
5	Kontinuitet	
6	Utbildningsnivå	
7	Kompetensnivå hos personalen	
8	Social kompetens	
9	Mångfald	
	Summa	
	Medelvärde	

Bedömning:

A.	Existerar ej/dålig/brister	0 poäng
B.	<i>Existerar, men behöver ses över/förnyas/utvecklas</i>	1 poäng
C.	<i>Existerar/funcioner bra, men ej del av en formulerad strategi</i>	2 poäng
D.	<i>Existerar, fungerer bra och del av en formulerad strategi</i>	3 poäng

2.2 EKONOMISKA

2.2.1 Fund-raising

1	Egna medel	
2	Bidrag och stöd från privata källor (företag och institutioner)	

3	Bidrag från enskilda givare (enskilda organisationer, kyrkor etc)	
4	Statliga medel	
5	Andra offentliga bidrag (icke-statliga)	
6	Internationellt stöd (EU-bidrag o liknande)	
7	Andra intäkter	
Summa:		
Medelvärde:		

Bedömning:

A.	Saknas	0 poäng
B.	<i>Existerar, men borde utökas/förändras</i>	1 poäng
C.	<i>Existerar, täcker driftskostnader och utgifter men inte tillräckligt för framtida investeringar och utveckling</i>	2 poäng
D.	<i>Existerar och täcker driftskostnader, utgifter, framtida investeringar & utveckling i enlighet med en formulerad strategi</i>	3 poäng

2.2.2 Finansiella system

1	Årsbudget och inarbetad budgetprocess	
2	Regelbundna finansiella rapporter (månad, kvartal, halvår)	
3	Finansiella system för kontroll och uppföljning	
4	Projekt management	
5	Extern och auktoriserad revision	
6	Finansiella underlag till styrelse och verkställande organ	
7	Annat	
Summa:		
Medelvärde:		

Bedömning:

A.	Saknas	0 poäng
B.	<i>Finns, men fungerar ej tillfredsställande</i>	1 poäng
C.	<i>Finns, fungerar tillfredsställande</i>	2 poäng
D.	<i>Finns, fungerar mycket bra och utvecklas</i>	3 poäng

3. Relationer

3.1 MED EXTERNA AKTÖRER

1	Övergripande strategi för relationer till externa intressenter (<i>stakeholders</i>)	
2	Kontakt med lokal tidningspress	
3	Kontakter med rikspressen	
4	Relationer till TV (Deltar i TV-program, programproduktion etc)	

5	Relationer till Radio	
6	Deltagande i debatter	
7	Kontakter med berörda kommuner	
8	Kontakter med lokala myndigheter (berörda kommuner)	
9	Kontakter med regionala myndigheter (landsting)	
10	Statliga myndigheter	
11	Lokala nätverk	
12	Nationella nätverk	
13	Internationella relationer	
14	Sociala medier	
Summa:		
Medelvärde:		

Bedömning:

A. Saknas	0 poäng
B. <i>Finns, men fungerar ej tillfredsställande</i>	1 poäng
C. <i>Finns, fungerar tillfredsställande</i>	2 poäng
D. <i>Finns, fungerar mycket bra och utvecklas</i>	3 poäng

3.2 INTERN KOMMUNIKATION

1	Relationer med interna intressenter i organisationen (<i>referensgruppen</i>)	
2	Relationer mellan styrgrupp och anställa	
3	Relationerna i de arbetsområden där jag är verksam	
4	Relationerna mellan huvudmännen (de tre samfunden)	
5	Kunskap och deltagande i beslutsprocesser på berörda nivåer	
6	Öppenhet till dialog och samverkan i organisationen	
7	Tillgänglighet	
8	Arbetsglädje och konstruktiv feedback	
Summa:		
Medelvärde:		

Bedömning:

Saknas	0 poäng
<i>Finns, men ej tillfredsställande</i>	1 poäng
<i>Finns, tillfredsställande</i>	2 poäng
<i>Finns, mycket bra och utvecklas</i>	3 poäng

4. Resultat

4.1 RESULTAT FÖR BERÖRDA MÅLGRUPPER

1	Medlemmarna i respektive församling är med och påverkar verksamheten överlag	
2	"Guds hus" når ut till medlemmar i alla tre samfundet/huvudmännen	
3	"Guds hus" verksamhet bidrar till "att motverka främlingskap och kulturella motsättningar i Fisksätra"	
4	De berörda målgrupperna (deltagarna inom arbetsområden 2) involveras, berörs och tillfrågas om hur de upplever bemötande och kvaliteten på verksamheten.	
5	De berörda målgrupperna (deltagarna inom arbetsområden 3) involveras, berörs och tillfrågas om hur de upplever bemötande och kvaliteten på verksamheten.	
Summa:		
Medelvärde:		

Bedömning:

A. <u>Nej</u>	0 poäng
B. <u>På väg men oklart</u>	1 poäng
C. <u>Delvis men på god väg</u>	2 poäng
D. <u>Absolut</u>	3 poäng

4.2 ORGANISATIONSRESULTAT I RELATION TILL UPPSTÄLLDA MÅL

1	Projektidén har uppfyllts 2009-11	
2	De formulerade projektmålen har uppfyllts	
3	De ekonomiska resultaten är tillfredsställande och enligt plan	
4	Mål i relation till strategi och värdegrund har uppfyllts	
5	Operativa mål är genomförda enligt tidsplanen i projekthandlingarna	
6	Annat	
Summa:		
Medelvärde:		

Bedömning:

A. <u>Nej</u>	0 poäng
B. <u>På väg men oklart</u>	1 poäng
C. <u>Delvis men på god väg</u>	2 poäng
D. <u>Genomförda enligt plan</u>	3 poäng

Bilaga 2 Dina styrkor och svagheter i relation till en konkurrensutsatt värld

Arbetsblad 2

SWOT Interplay

Hur ska din organisation med sina styrkor och svagheter agera i en konkurrensutsatt värld fylld av möjligheter och risker?

Major Opportunities (Möjligheter)

-
-
-
-
-

Major Threats (Hot)

-
-
-
-
-

Primary Strengths (Styrka)

-
-
-
-
-

Satsa: Här finns både styrka och möjligheter. Hur?

Försvara: Här kan finnas en organisatorisk styrka men olika typer av hot. Hur hanteras detta?

Primary Weaknesses (Svagheter)

-
-
-
-
-

Besluta: Här finns möjligheter, men ni måste arbeta på era svagheter. Vad göra? Vilka beslut måste fattas för att stärka organisationen?

Skademinimera/Damage Control: Hur görs detta på bästa sätt? Glöm inte organisationens kärnvärderingar!

(Ombearbetat och översatt av Johan Gärde, Ersta Sköndal högskola, 2008. *Källa:* Kevin P. Kearns: "From Comparative Advantage to Damage Control: Clarifying Strategic Issues Using SWOT Analysis," *Nonprofit Management and Leadership*, Vol. 3, No. 1, Fall 1992.

© 1997 Support Center for Nonprofit Management.

Bilaga 3 Intressentanalys

Din organisation arbetar inte i ett tomrum, dina idéer och projekt ska genomföras, men hur ser berörda intressenter (stakeholders) på din organisation och er verksamhet? Lista de som är för, emot eller står mitt emellan. Vilka strategier har du för dessa tre kategorier av intressenter?

	Intressenter som är emot dig -(Minus)	Intressenter som varken är emot eller för dig 0	Intressenter som är för dig + (Plus)
Strategier: Hur bör du förhålla dig till dessa intressenter för att få fram dina idéer och budskap?			

Arbetsblad 4: Att formulera en värdegrund i en idébaserad organisation

Varje samfund har i regel en välformulerad värdegrund utifrån sin tro och lära. Utmaningen för interreligiöst och interkulturellt samarbete är att formulera en ändamålsenligt *gemensam* värdegrund som bygger på en verksamhetsidé. Värdegrunden bör därför sättas i relation till organisationens verksamhetsidé. Nedanstående mall ger några viktiga ledtrådar till frågor som kan användas när man formulerar alternativt uppdaterar en värdegrund.

Utforma din organisations verksamhetsidé

Vilket(a) är *de fokusproblem* som vår organisation existerar för att lösa? Vilka behov ska vi täcka, vilka möjligheter ska vi fylla? Fundera vem/vilka som är berörda av dessa problem? Hur skulle världen förändras om vår organisation fick möjlighet att svara och ge ett bidrag till att lösa dessa problem?

Vilket är vår organisations huvudsyfte? (svarar på frågan varför vi existerar, inte vad vi gör!) Beskriv det i några kortfattade meningar vilka våra yttersta resultat vi hoppas att uppnå. Fokusera på målet (outcome) inte hur vi ska komma dit.

Vilken är vår organisations kärnverksamhet? Beskriv kortfattat vilka aktiviteter/verksamheter vi bedriver.

Vilka är de kärnvärderingar som ska prägla vår dagliga verksamhet, våra interna relationer och i vårt bemötande av patienter och/eller klienter? What are the *major assumptions* upon which our organization provides its services?

Vår verksamhetsidé (Mission Statement)

(Kombinera ovanstående för att här uttrycka en verksamhetsidé som inspirerar och sammanfattar din organisations strategi genom ett *mission statement*. Detta ska innefatta vad organisationen *är*, vad den *gör* och *varför* den gör det.

Bilaga 5: Strategiskt ramverk

Sammanställ din organisations strategiska ramverk. Hänger det strategiska ihop med det operativa? Vad händer om du ändrar inriktning, exempelvis uppdaterar värdegrund?

Vilka konsekvenser får det för kärnverksamheten?

Har kärnverksamheten utvecklats åt ett eget håll och därmed fått en svag koppling till värdegrunden? Vad bör göras i ett sådant läge?

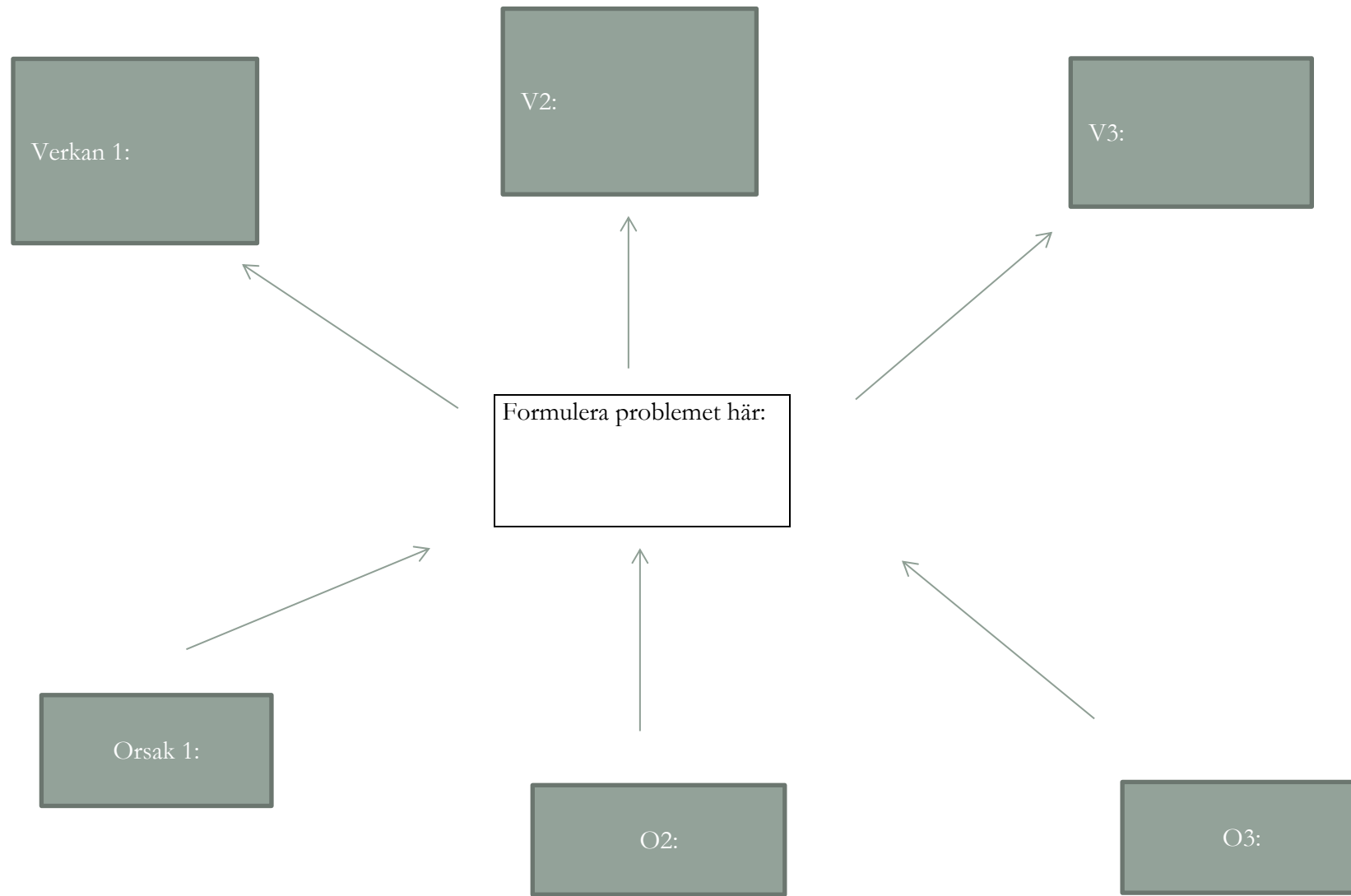
Vision: <i>En vision svarar på frågan på vilket sätt vår verksamhet kan förändra världen allt hur världen skulle se ut om man lyckats med sin mission/ verksamhetsidé (se nedan)</i>	Fokusområden/ kärnverksamheter <i>Formulera kärnverksamheten i 3-4 fokusområden, fokusområde 1, 2 (FO1, FO2 etc). Hur överensstämmer din organisations kärnverksamhet med den formulerade visionen och verksamhetsidén?</i>	Aktiviteter/projekt <i>Vilka aktiviteter och projekt genomför din organisation? Lista dem under varje fokusområde. Hur ser kopplingen ut till vision och den ursprungliga verksamhetsidén?</i>	Resultat <i>Finns det några formulerade kort och/eller långsiktiga resultat kopplade till verksamheten? Vilka typer av indikatorer används? Hur säkras kvaliteten i verksamheten?</i>
Verksamhetsidé: <i>Bör innehålla: Vad, hur och varför?</i>			
Värdegrund: <i>När och var formuleras den? Informell och formell? Hänger den med?</i>			

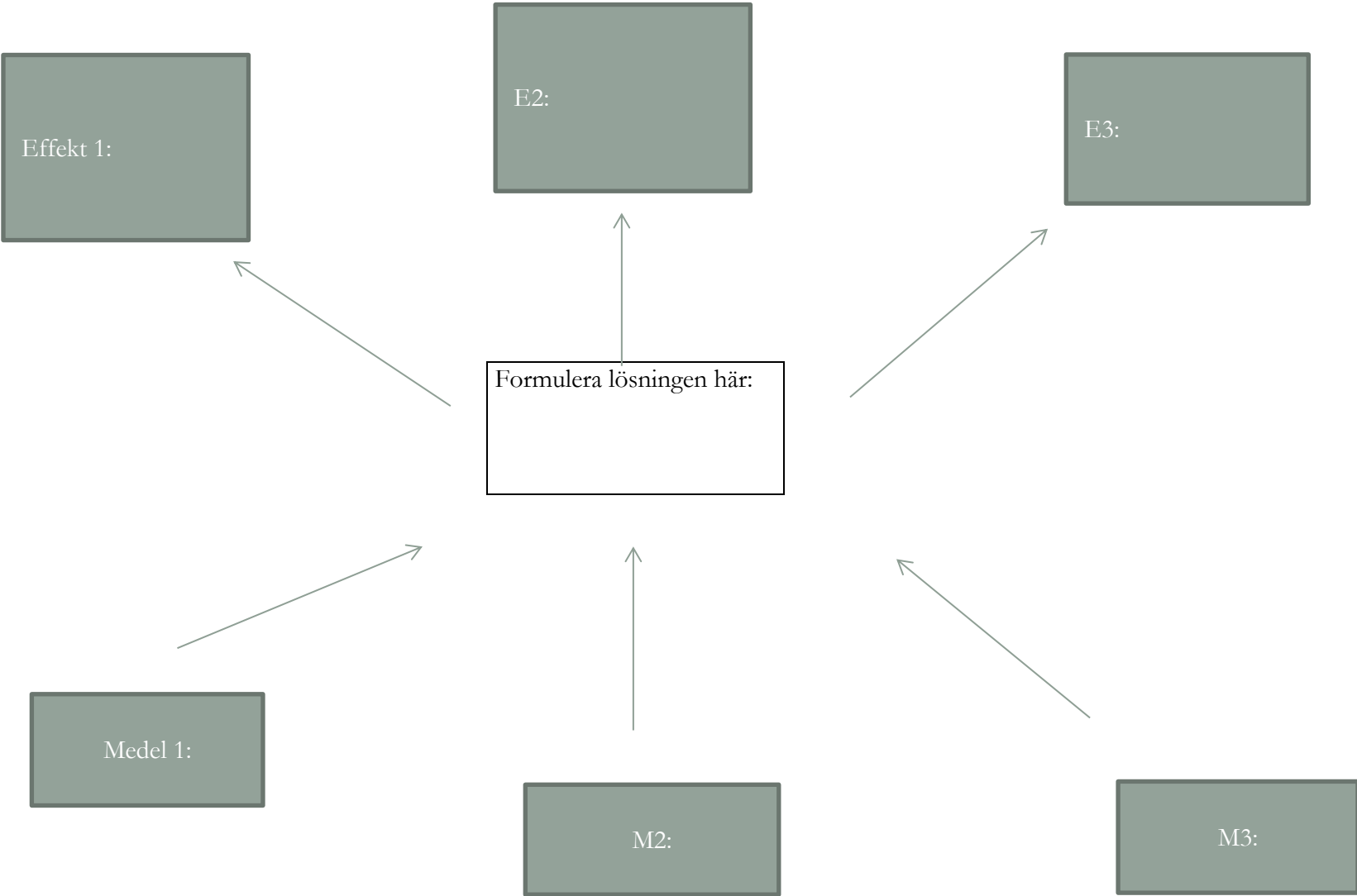
Bilaga 6 Problem- och lösningsträd

Arbetsblad 6	Formulera problem i relation till centrala frågor
Problem- och lösningsformulering genom problemträd	Undersök orsak och verkan
	Få ett underlag/samla in fakta för att kunna finna en lösning

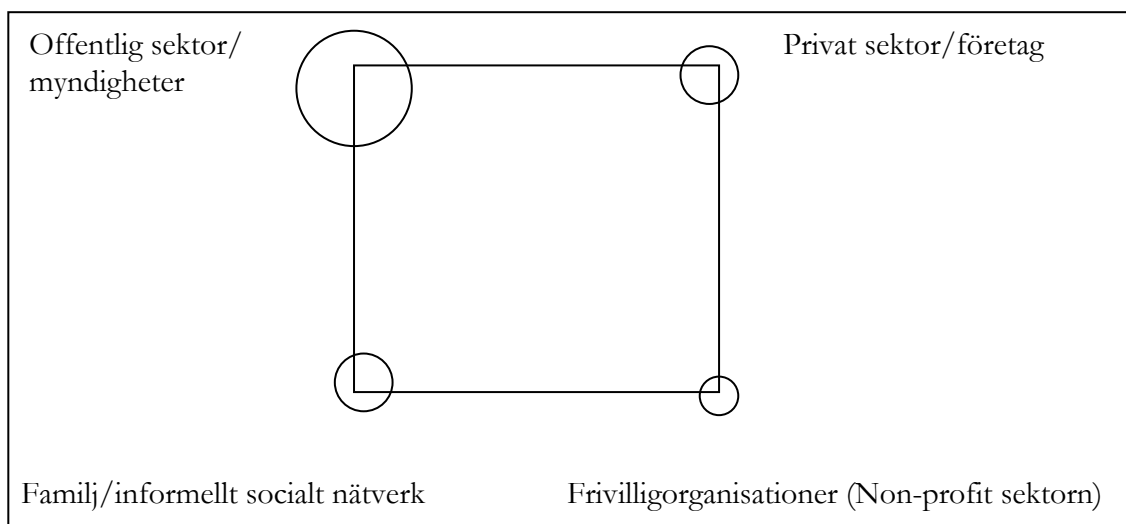
1. Formulera huvudproblemet i relation till något fokusområde från din arbetsplats. Huvudproblemet skrivs i form av en till två meningar. Titta på möjliga orsaker (O1, O2, O3) och följdverkningar (V1, V2, V3) i form av ett problemträd.

2. Formulera en lösning i relation till huvudproblemet (en till två meningar). Vilka resurser (R1, R2, R3) behövs för att kunna genomföra lösningen? Vilka resultat (R1, R2, R3) kan vi se om lösningen genomförs?

Arbetsblad 9: Samarbete mellan civilsamhällets organisationer

I ovanstående bild spelar det offentliga en central roll inom ramen för civilsamhället.

Några frågor att reflektera över:

1. Frivilligorganisationerna har en ganska marginell roll. Är detta önskvärt? Om inte, hur kan man växa? Ska detta ske genom olika former av samarbeten och genom att skapa nätverk eller av egen kraft?
2. Finns det utrymme för samarbete med den privata sektorn?
3. Hur agerar man i relation till informella sociala nätverk, familjer och olika typer av gemenskaper?
4. Hur ska en offentlig organisation agera när man är både konkurrent (med den privata och non-profit sektorn) och samtidigt ska ansvara för en upphandling?
5. Ska privata organisationer bedriva social verksamhet med direkta vinstmotiv och/eller utveckla *Corporate Social Responsibility*-tanken där ”man ska betala tillbaka till samhället”?

Bilaga 10

Arbetsblad 10 Analys av produktion och genomförande av välfärd

	Offentlig	Privat	Non-Profit
Reglering	A	B	C
Finansiering	A	B	C
Genomförande	A	B	C

Renodlade former:

Exempel 1, AAA: Klassisk svensk välfärdsmodell, där det offentliga, exempelvis kommunen reglerar, finansierar och genomför en social välfärdstjänst.

Exempel 2, BBB: Filantropi i privat regi. Behöver inte bara betyda äldre former av välgörenhet, men också nya typer av projekt där företag går in och bedriver sociala projekt, här med egen finansiering, s k *Corporate Social Responsibility*, CSR.

Exempel 3, CCC: Välgörenhet utan vinsdrivande motiv, sk non-profit-verksamhet med egen finansiering.

Hybridformer och olika typer av samarbeten inom ramen för ett välfärdssambälle

Exempel 4, AAC: Upphandlad social tjänst av det offentliga och som genomförs av NGO.

Exempel 5, AAB: Dito men en upphandling som vunnits av ett privat företag.

Exempel 6, CAC: Innovativt projekt som initieras av NGO, finansieras av det offentliga och genomförs av samma NGO

Exempel 7, BAC: Projekt som initierats av privat företag, får stöd genom insamlade medel och skänks till välgörenhetsorganisation som bedriver verksamheten.

Bilaga 11

Arbetsblad 11 Målgruppsanalys

Frågan här handlar om huruvida verksamheten når ut till de berörda målgrupperna? Vilka mål har satts upp i relation till de berörda målgrupperna? Inom vissa externfinansierade projekt finns också krav kopplade till finansiering när det gäller att nå ut till specifika målgrupper. Hur beräknas "deltagande"? Är det unika individer eller kan samma deltagare "räknas in" flera ggr när man gör statistik? Vilka typer av kategoriseringar sker av deltagarna? Nyanlända? Asylsökande? Tredjelandsmedborgare? Flyktingar?

Uppgift:

Koppla samman *Övergripande aktivitet* (exempelvis föräldragrupp) med formulerat mål/syfte, aktiviteter och målgruppsuppfyllelse enligt följande:

Övergripande aktivitet/tema	Mål/Syfte	Aktiviteter	Målgruppsuppfyllelse
<i>Vilken typ av verksamhet genomförs?</i>	<i>Vilket syfte har verksamheten?</i>	<i>Vad genomförs i den löpande verksamheten?</i>	<i>Vilka mål är uppsatta i relation till målgrupperna?</i> <i>Vem/Vilka har formulerat dessa mål?</i>

Arbetsblad/övning 12 Inkludering och deltagande av berörda grupper

Matrix Scoring

När syfte, innehåll och prioriteringar till en verksamhet ska formuleras kan olika former av *matrix scoring* eller värderingsinstrument användas. Använd stora blädderblock, tuschpennor i olika färger, stickers i olika färger och gärna självhäftande prickar, som kan användas för att poängsätta och värdera olika förslag. Följande är ett exempel på hur man ska välja inriktning på en ny verksamhet genom aktivt deltagande genom *matrix scoring*.

1. *Använd salen*, möblera för aktivt deltagande, gärna runda bord, med maximalt ca 10 personer runt varje bord. För en grupp på ca 60 deltagare, ställ fram sex bord. Gärna en blomma på varje bord med olika färger, alternativt en bordduk i olika färger.
2. *Indelning av grupper*: Detta beror helt på vilken sammansättning gruppen har, bakgrunder, utbildningar, social bakgrund, intressen, språk, kultur och andra gruppdynamiska faktorer bör beaktas. Om man väljer att slumpmässigt dela in grupperna kan följande metod användas: Ta fram en kruka, lägg i sextio lappar och numrera dem 1-6 (för 60 deltagare som ska delas in i sex grupper) alternativt sex symboler, där varje bord har en symbol eller figur. Innan gruppsessionen startar, låt alla deltagare ta en lapp och sedan gå till respektive bord.
3. *Val av ämne*. Låt grupperna brain-storma och komma fram med 3-4 val av aktiviteter som de vill prioritera.
4. *Score/värdering på en matrix eller vägg*. Låt deltagarna sätta upp sina prioriteringar på sex olika ”tavlor” på en vägg. Varje deltagare har fem självhäftande prickar. Genom en *gallery walk* (se sedan) tittar deltagarna på alla uppsatta tavlorna (blädderblock med prioriteringarna), poängsätter sedan ämnena med tre punkter som förstahandsval, två punkter för andrahandsval och en punkt för tredjehandsval. Man får använda sina fem punkter som man vill och även bara rösta på ett ämne. Utifrån deltagarnas val sätter man upp de 4-5 valda prioriteringarna på en ny tavla. Detta blir sedan utgångspunkten för en work shop, en ny session eller olika former av grupparbeten.

Gallery Walk

Detta är en spännande redovisningsform som innebär att deltagarna går runt i rummet och betraktar och diskuterar uppställda ”tavlor” med olika former av redovisningar från grupparbeten och/eller work shops. Resultaten visualiseras och genom att man använder rummet och promenerar kan deltagarna också röra och själva välja vad de vill se utifrån intressen och bakgrund. En facilitator eller guide kan också leda gruppen på en gallery walk så att man ser alla de uppställda verken.

Participatory Mapping (PM)

PM är ett sätt för människor att själva göra en skiss eller karta över ett givet problem, att lista olika fenomen som är viktiga för ett bra liv i det område där de bor. Det kan handla om ett kvarter, en by, en förort eller region. Man kan exempelvis lista vilka myndigheter, organisationer man känner till som arbetar med hälsa, var de finns, avstånd och inom vilka områden. Man kan ringa in områden där det finns hög kriminalitet och kartlägga var och vilka typer av brott som finns i ett område. Chambers beskriver på detta görs av fattiga och utsatta som bidrar med sina egna kunskaper som många ”experter” och utomstående missar att uppmärksamma.⁴⁶

⁴⁶ Robert Chambers 2006. Se följande länk: <http://www.ejisd.org/ojs2/index.php/ejisd/article/viewFile/238/159>

Bilaga 13 Värdegrund Guds Hus

Värdegrund,

I GUDS, DEN NÅDERIKES OCH BARMHÄRTIGES NAMN

VISION

Med utgångspunkt i vår gemensamma tro att Gud är En vill vi bygga ett Guds hus som en yttre manifestation av den gudomliga verkligheten. Vår gemensamma vision är att:

- _ samla de stora religiösa samfundet i Fisksätra i en gemensam praktisk och ideologisk samverkan i ett gemensamt hus
- _ tillvarata samfundens möjligheter att skapa tillit i kulturell mångfald i Fisksätra
- _ genom dialog visa på samarbetets fredsskapande möjligheter

VERKSAMHETSIDÉ

Respektive samfund driver egen verksamhet i de egna och de gemensamma lokalerna, vilket ger möjlighet för respektive samfund att utveckla och fördjupa sin verksamhet och tradition. Samfundet kommer också att fortsätta utveckla den gemensamma verksamheten med fokus på att:

- _ skapa rum för människor att möta Gud och att ta Gud på allvar
- _ ge ökade möjligheter för människor med olika religiösa traditioner att mötas
- _ ge stöd till människor i utsatthet och utanförskap
- _ bidra till en fortsatt positiv utveckling i Fisksätra
- _ visa att religionen är en enande kraft i lokalsamhället och en resurs i fredsarbete

KÄRNVÄRDEN

Våra gemensamma kärnvärden är:

- _ Förankring – i våra egna traditioner och tolkningar
- _ Respekt – för varandras särart och olikheter
- _ Öppenhet – att ärligt och generöst lyssna och försöka förstå den andre
- _ Mod – att möta varandra, det annorlunda och vår omvärld
- _ Vilja – att ta ansvar för att Guds hus skall utvecklas även på lång sikt

TEOLOGISK PLATTFORM

Vår gemensamma teologiska plattform bygger på det vi har gemensamt som Abrahams barn.

Vi visar respekt för olikheterna i våra respektive trostraditioner och strävar inte efter att rekrytera medlemmar hos varandra. Vi tror gemensamt:

- _ på en enda Gud, skapare av himmel och jord
- _ att Gud är barmhärtig, nåderik och kärleksfull
- _ att varje människa har samma värde och rättigheter
- _ att Gud kallar oss att älska vår medmänniska och värna allt liv

GEMENSAM BÖN FÖR GUDS HUS

O Gud, gör dörren till detta hus vid nog att ta emot alla som längtar efter kärlek och gemenskap, trång nog att utestänga all avund, högfärd och trätlystnad. Gör dess tröskel så slät att den inte blir en stötesten för barn eller vilsna fötter, men så hög och stark, att den tvingar frestarens makt tillbaka. Gud, låt dörren till detta hus bli en port till ditt eviga rike.

Tack och lov tillhör Gud, världarnas herre. Amen.

Johan Gärde
Juni 2013

**STOCKHOLMS
STADSMISSION**